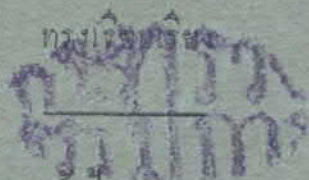

ตำนานเรือรบไทย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยาเธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต

โปรดให้พิมพ์ประทาน

นางรศพ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวิ (จิตเลียม บุณยกะสิน)

แลศพ นายนาวาเอก พระจันนิถการ (สมบุญ บุณยกะสิน)

๔ ๔
เมื่อชวศ พ.ศ. ๒๔๖๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

W. 695

๙๖.๑๘

๓๒๒

ทำนนานเรือรบไทย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต

โปรดให้พิมพ์ประทาน

ในารศพ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวิ (วิลเลียม บุณยกะติน)

แลศพ นายนาวาเอก พระชำนิกถการ (สมบุญ บุณยกะติน)

เมื่อชวต พ.ศ. ๒๔๖๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

จอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต มีรับสั่งมายังหอบพระสมุทวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่าโปรดฯทรงพิมพ์หนังสือเรื่อง ๓ เป็นของประทานช่วยการศพ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวิ (วิลเลียม บุนยกระลิน) ผู้บุตรแลศพ นายนาวาเอก พระชานิกถการ (สมบุญ บุนยกระลิน) ผู้บิดา ซึ่งพระราชาทานเพลิงพร้อมกันในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ นี้ และทรงแสดงพระประสงค์มาโดยเฉพาะว่า ถ้าได้หนังสือเป็นเรื่องเนื่องด้วยเรือรบหรือด้วยทหารเรือ ให้สมกับตำแหน่งของผู้มรณภาพ จะพอพระหฤทัยยิ่งกว่าเรื่องอย่างอื่น แต่ถ้าไม่ได้ก็แล้วแต่ข้าพเจ้าจะเลือกหาหนังสือเรื่องอย่างใดถวาย

เมื่อเลือกหาในหอบพระสมุทฯ พบเรื่องซึ่งเนื่องด้วยเรือรบและทหารเรือมีอยู่แต่ในหนังสือเรื่องนั้นอย่างเรื่องน่ายกแห่งละเล็กแห่งละน้อย หากพอจะคัดจากเรื่องหนึ่งเรื่องใดเอาออกพิมพ์เป็นเล่มสมุทฯ ได้ต่างหากไม่ แต่จะว่าไม่มีเรื่องอะไรที่จะพิมพ์ได้ดังพระประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ ก็ว่าไม่ได้ ด้วยเรื่องมีอยู่คงกล่าวแล้ว เป็นแต่จะต้องตรวจคัดความออกมาเรียบเรียงให้เป็นเรื่องขึ้น แต่จะต้องลงแรงและจะลำบากอยู่บ้าง ด้วยเวลากระชั้นกับการศพซึ่งได้กำหนดแล้ว ข้าพเจ้าคิดใคร่ครวญดู นึกว่าพระชานิกถการ และพระยา

วิจิตรนาวี ก็เป็นผู้ซึ่งได้ค้นเคยชอบพอกับข้าพเจ้ามาทั้งสองคน ควร
จะลงแรงช่วยงานศพบ้าง อีกประการ ๓ ข้าพเจ้าเคยได้ยินคำถามมา
เนื่อง ๆ ว่าเรือรบของไทยเราแต่โบราณเป็นอย่างไร เห็นว่าน่าแต่ง
อธิบายอยู่ และที่สับสนไม่อยากจะกราบทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ๆ ว่า
ไม่สามารถจะหาหนังสือถวายได้ตามพระประสงค์ ด้วยเหตุเหล่านี้จึง
ไกล่ลองตรวจค้นเรื่องมาแต่งตำนานเรือรบไทยขึ้น ต้องแต่งไปพลางส่ง
ให้โรงพิมพ์ไปพลาง ด้วยมีเวลาน้อย เรื่องที่แต่งครั้งนี้คงจะวิปลาส
พลาพลึงขบพร้องมีมากก็น้อย ต้องขออภัยแก่บรรดาผู้ที่จะได้รับสมุด
เล่มนี้ไปอ่านด้วย

เมื่อเสร็จงานถึงอุทิศเหตุแห่งหนังสือเรื่องตำนานเรือรบแล้ว ทนจะ
แสดงเรื่องประวัติของผู้มรดกภาพทั้ง ๒ ต่อไป จะกล่าวถึงประวัติของ
พระขำนิกลการก่อน แล้วจึงจะกล่าวถึงประวัติพระยาวิจิตรนาวีต่อ
ภายหลัง เพราะเรื่องประวัติของผู้มรดกภาพทั้ง ๒ ต่อเนื่องกัน ที่แท้
จะเรียกว่าเป็นประวัติของสกุลบุญยะสินก็ได้.

นายนาวเอก พระขำนิกลการ
(สมบุญ บุณยกลิน)

ประวัติพระขำนิกลการ

นายนาวาเอก พระขำนิกลการ (สมบุญ ขนยกระลิน) เกิดใน
สกุลมหาดเล็กครั้งรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๘ ขาล พ.ศ. ๒๓๘๕
นายขัณฑเล็กเป็นบิดา นางแถมเป็นมารดา ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้วัด
โพธิ์เรียง ริมคลองมอญ แขวงจังหวัดธนบุรี เมื่อยังเยาว์ได้เล่าเรียน
อักษรสมัยที่วัดชีโนรส แล้วพบบุญอยู่กับเจ้าพระยาสุรวงศ์วิวัฒน์
(วร ขนนาถ) ตั้งแต่ยังเป็นทาสในเรือนไวยวรรณ ท้าวหมื่นมหาดเล็ก
เมื่อตอนต้นรัชกาลที่ ๔

ในสมัยนั้นรัฐบาลกำลังเริ่มระดมเรือกำปั่นกลไฟ สมเด็จ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่
สมุหพระกลาโหม ได้อำนวยการต่อเรือกำปั่นของหลวงมาแต่ในรัชกาล
ที่ ๓ (ที่จะปรากฏในเรื่องตำนานเรือรบต่อไปข้างหน้า) เจ้าพระยา
สุรวงศ์วิวัฒน์เป็นบุตร จึงมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยสมเด็จเจ้าพระยาฯ มา
แต่เดิม การต่อเรือกำปั่นหลวงเมื่อเช่นนั้น ยังต้องอาศัยฝรั่งในพวก
มิชชันนารีอเมริกันบ้าง พวกที่เคเรือมาค้าขายบ้าง เป็นผู้เชี่ยวชาญ
ในการให้แบบอย่าง ความต้องการย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดาที่จะใคร่ให้
มิไทยทำการเช่นนั้นได้เอง จึงปรากฏว่าเมื่อในตอนปลายรัชกาลที่ ๓
สมเด็จเจ้าพระยาฯ ได้ส่งนายฉนวน ซึ่งเป็นทนายคน ๓ ออกไปหัด
วิชาเคเรือทะเลต่างประเทศอังกฤษ เมื่อเรียนสำเร็จกลับมา ได้เป็นที่ขุนร

(๕)

เจนทเล ในรัชกาลที่ ๕ (แต่ได้เลื่อนเป็นหลวง แล้วเป็นพระชลธาร
วินัยในรัชกาลที่ ๕) ครั้นถึงสมัยเมื่อตั้งต้นก่อสร้างไฟฟ้าในรัชกาล
ที่ ๕ เจ้าพระยาสุรวงศ์วิวัฒน์ จึงลงส่งนายสมบุญ (คือพระชำนาญ
กลการ) ออกไปยังประเทศอังกฤษเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๙๗ ให้ไป
เรียนวิชาช่างกลสำหรับเรือ เวลาเมื่อไปนั้นอายุได้เพียง ๓๓ ปี แต่
ทำนองจะได้เคยเป็นลูกมือทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในกระบวนเครื่องจักร
อยู่ก่อน เจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ จึงได้เห็นว่าแววดีมีอุปนิสัย จึงเลือก
สมัครส่งไปก็ได้อุปการคาน นายสมบุญไปเรียนอยู่ ๖ ปี แต่จะเรียน
ที่โรงเรียนและโรงงานแห่งใดบ้าง เมื่อแต่งเรื่องประวัติกลับไม่ได้ความ
เรียนสำเร็จกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๒ พอ
เหมาะแก่เวลาที่ต้องการ ด้วยเป็นเวลาที่ต้องเรือกลไฟของหลวงชนแล้ว
หลายลำ แต่ทว่าราชการเรื่องเรือกลไฟยังรวมอยู่ในกรมพระกลาโหม
ส่วนตัวเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ เองก็ยังเป็นตำแหน่งหัวหมนมหากเล็ก จึง
ให้นายสมบุญถวายตัวเป็นมหาคเล็กตามสกุล แล้วเอาไว้เป็นผู้ช่วย
สำหรับตัว ใช้สอยในเรื่องเครื่องจักรต่าง ๆ ที่ท่านได้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง
ทั้งในการเรือกลไฟและที่ใช้ทำการอื่น เช่น โรงต้มกลั่นสุรา เป็นต้น
เจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ จึงให้นายสมบุญเป็นผู้จัดการโรงกลั่นสุราแต่
ปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ เป็นต้นมา เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นให้
สมกับความสามารถ

ในสมัยนั้นเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ ได้เป็นตำแหน่งกัปตันเรือพระที่นั่ง
 กลไฟในเวลาเสด็จประพาส ส่วนนายสมบุญเป็นผู้ที่ไ้เล่าเรียนและมี
 ความสามารถยิ่งกว่าบรรดาช่างกลไฟที่ใช้เครื่องเรือ ซึ่งเป็นแต่รู้
 ชำนาญด้วยการคู้เคยในประเทศนี้ เพราะฉะนั้นนายสมบุญจึงได้รับเลือก
 เป็นต้นกลเรือพระที่นั่งไปกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ เป็นนิจ จนตลอดรัชกาล
 ที่ ๔ มาถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ ได้เป็นทสมุหพระกลาโหม
 พระยาประภากรวงศ์ (ชาย บุณนาค) ผู้บุตรได้เป็นกัปตันเรือพระที่นั่ง
 ต่อมาในสมัยเมื่อยังมิได้ตั้งกรมทหารเรือ ไปตามเสด็จคราวใดไม่ว่า
 เสด็จเรือกลไฟพระที่นั่งลำใด ก็ต้องเอนายสมบุญไปด้วยเป็นนิจด้วยใน
 สมัยเมื่อแรกใช้เรือกลไฟ ตลอดมาจนถึงสมัยเมื่อพระยาประภากรวงศ์
 เป็นกัปตันเรือพระที่นั่งนั้น เข้าใจกันเป็นสามัญ (เหมือนเมื่อแรก
 ใช้รถยนต์ในกรุงเทพ ฯ) ว่าเครื่องจักรเรือลำหนึ่ง ก็มีเล็ห้อย่างหนึ่ง
 ถ้าผู้ใดไม่รู้เล็ห้ของเครื่องจักร ก็ไม่สามารถจะบังคับได้ตั้งประสงค์
 เหมือนเช่นเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ซึ่งเป็นเรือใหญ่และสำคัญกว่า
 ทุกลำในสมัยนั้น กล่าวกันว่ามิแต่่นายสมบุญกับนายอ่อนซึ่งเป็นตัวรอง
 ของนายสมบุญอีกคนหนึ่งซึ่งสามารถจะบังคับเครื่องจักรได้ นอกจาก๒ คน
 นั้นแล้วใครเบ้ค้จักรก็หาเคิรไม่ นายสมบุญจึงเป็นช่างกลซึ่งมีชื่อเสียง
 มาแต่ในรัชกาลที่ ๔ มามีชื่อเสียงปรากฏถึงเลื่องลือเมื่อในรัชกาลที่ ๕
 อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระยาโชฎกราชเศรษฐี (เถียร โชติกะเสถียร)
 ตั้งถึงประพาสุน้ำจำหน่ายในลำเพ็ง เมื่อถึงฝั่งท่าแล้ว เบ้ค้เครื่อง

จักรที่จะสู้หน้าหาเคียวไม้ ได้เสาะหาว่าจ้างช่างกลฝรั่งบรรดามิในเวลา
นั้นมาแก้ไขหลายคน ก็ไม่สามารถจะแก้ไขได้ พระยาไชยภูมิฯ สันคึกจึงมา
ขอให้นายสมบุญไปช่วยแก้ไข วันเคียวเครื่องจักรก็แก้ไขได้ กล่าวกันว่า
พระยาไชยภูมิฯ ให้รางวัล ๔๐๐ บาท เป็นเรื่องที่เลื่องลือเกียรติคุณ
นายสมบุญแพร่หลายในครั้งนั้น

กรมทหารเรือเกิดขึ้นแต่ก่อนแยกกันอยู่เป็น ๒ กรม คือกรม
อรุณมผล พระยาประภากรวงศ์ฯ บังคับบัญชา ขึ้นอยู่ในกระทรวง
กลาโหมกรม ๑ กรมเรือพระที่นั่งเวสชาติ พระวรวงศเชอ พระองค์
เจ้าสายสนิทวงศ์ ทรงบังคับบัญชากรม ๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้รวมกันเป็นกรมทหารเรือกรมเดียวเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๙ แต่ยังคงขึ้นอยู่ในกรมมณฑลทหาร มาแยกออกเป็นกรม
อิสระเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
นายสมบุญได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นหลวงชำนาญการ ตำแหน่ง
เจ้ากรมช่างกลใหญ่ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้รับพระราชทาน
สัญญาบัตรยศเป็นนายนาวาโท ตำแหน่งปลัดกองยุทธโยธาทหารเรือ ต่อ
มา พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้เป็นตำแหน่งผู้บังคับการกองโรงเรียนช่างกล
ถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็น
พระชำนาญการ เลื่อนยศขึ้นเป็นนายนาวาเอก รับราชการมาจนอายุ
แก่ชรา มีความทพผลาผล แต่กระทรวงทหารเรือเห็นว่าเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง
และความชอบความดีมาแต่ก่อนมาก ยังไม่อยากจะให้ออกจากราชการ

(๗)

ประจำ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ จึงยกเป็นตำแหน่งสำรองและช่วยราชการ
อยู่ในกองยุทธโยธาทหารเรือต่อมาอีก ๓ ปี ถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ จึงได้
อนุญาตให้ปลดออกจากราชการประจำ ได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ
มาจนตลอดอายุ

พระขำนิกลการมีบุตร ๕ คน ธิดา ๒ คน เกิดด้วยนางพุ่มภรรยา
ได้ถวายบุตรทำราชการสนองพระเดชพระคุณใน กรมทหารเรือทั้ง ๕ คน
มีรายชื่อบุตรธิดาโดยลำดับดังนี้

๑ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวิ (วิลเลียม บุณยกระดิน) บัณฑิต
ท.ศ. ท.ม. ท.จ. ถึงอนิจกรรมแล้ว

๒ ธิดาชื่อบุญเกิด เป็นภรรยานายนาวาเอก พระอรุณผลา
ภักดิ์ (ช่วย ยุนนาค)

๓ ธิดาชื่อเซย

๔ นายนาวาตรี หลวงนาวาบรรจง (สม บุณยกระดิน) บัณฑิต
รับราชการเป็นตำแหน่งนายหมวดช่างหม้อ ในกรมยุทธโยธาทหารเรือ

๕ นายเรือเอก ทองสุก บุณยกระดิน ถึงแก่กรรมแล้ว

๖ นายเรือเอก นิล บุณยกระดิน ถึงแก่กรรมแล้ว

๗ นายเรือเอก พรหม บุณยกระดิน ไปถึงแก่กรรมที่เมืองกลาตโก

พระขำนิกลการ บวชเป็นโรคชราถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๘
ธันวาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ มีอายุได้ ๘๐ ปี สิ้นเรื่องประวัติของ
พระขำนิกลการ (สมบุญ บุณยกระดิน) เพียงเท่านี้

ประวัติพระยาวิจิตรนาวิ

นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวิ (วิลเลียม บุณยกระสิน) ทช,
 ท ม, ท จ, ร ก ม (คิลป), รัตน จ ป ร ๔, เกิดในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นบุตร
 นายนาวกเอก พระชำนาญกลการ (สมบุญ บุณยกระสิน) นางพุ่มเป็นมารดา
 เมื่อยังเยาว์ได้ศึกษาวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่โรงเรียนของพวก
 มิชชันนารีอเมริกัน จนทำผลสำเร็จ เรียนอยู่จนอายุได้ ๑๕ ปี บิดา
 ขวนขวายส่งไปศึกษาวิชาช่างกลณประเทศอังกฤษ เรียนจบหลักสูตร
 ของโรงเรียน ได้ประกาศนียบัตรชั้นที่ ๑ แล้วไปฝึกหัดทำการช่างกล
 ในโรงงานของบริษัทแฟร์ฟิลด์ช่างต่อเรือณเมืองกลาสโก ผักหักอยู่จน
 พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อเรือพระที่นั่งมหาจักรีสำเร็จแล้ว จะแล่น
 มากรุงเทพฯ นายวิลเลียม บุณยกระสิน จึงเข้ารับราชการ ได้เป็น
 ตำแหน่งช่างกลการไฟฟ้าประจำเรือพระที่นั่งมหาจักรีมาจากประเทศ
 อังกฤษจนถึงกรุงเทพฯ แลมาเป็นช่างกลทำการตั้งขึ้นใหญ่ที่ขอม
 พระจุลจอมเกล้า และขอมฉลึงก์สมุท ได้พระราชทานสัญญาบัตรบรรด
 คักก็เป็นขุนวิจารณ์จรรกิจ และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ เป็นบำเหน็จความชอบในราชการที่ทำนั้น
 ขุนวิจารณ์จรรกิจ (วิลเลียม บุณยกระสิน) มีชื่อเสียงว่าสามารถ
 ในวิชาช่างกล และการไฟฟ้าโดยเฉพาะแต่แรกเข้ามามีตำแหน่งรับ

นายพลเรือโท พระขวัญจิตรนาวิ
(วิลเลียม บุณยกลิน)

ราชการในกรุงเทพฯ นอกจากราชการในตำแหน่งหน้าที่กรมทหารเรือ
จึงได้รับราชการเป็นพิเศษเนื่องๆ เช่นเป็นผู้ตรวจสายไฟฟ้าในพระ
บรมมหาราชวังและตรวจเครื่องจักรโรงสีของพระคลังข้างที่เป็นต้น ถึง
พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้เลื่อนขึ้นเป็นตำแหน่งปลัดกรมช่างกลในโรงงานการจักร
กรมทหารเรือ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้รับพระราชทานเหรียญ
คุณงามความดีเชิดศึกพิชิตยา และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์
เป็นหลวงวิจิตรวิจิตรกิจ มียศเป็นนายนาหวาตรีในกรมทหารเรือ ถึง
พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระวิจิตรวิจิตรกิจ เลื่อนยศขึ้นเป็น
นายนาหวาโท ตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการกองช่างเหล็กในกรมทหารเรือ
ถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนยศขึ้นเป็น
นายนาหวาเอก แล้วโปรดฯ ให้เป็นข้าหลวงไปจัดการสร้างเรือพิฆาต
เสือทยานชล กับเรือคอร์บีโท ณประเทศญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ต่อ
มาอีกปี ได้เป็นตำแหน่งผู้บังคับบัญชาการกองยุทธโยธาทหารเรือ ครั้น
เรือพิฆาตและเรือคอร์บีโท ๓ ลำก่อสร้างแล้ว โปรดฯ ให้เป็นข้าหลวง
ออกไปรับเรือเหล่านั้นมาจากประเทศญี่ปุ่นอีกครั้ง ๑ ได้รับพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๔ แล้วโปรดฯ ให้เป็นข้าหลวงออกไป
สร้างเรือพิฆาตเสือคำณสินธุ์ ณประเทศญี่ปุ่น เป็นครั้งที่ ๓ ที่ได้ไป
ยังประเทศนั้น

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์
เป็นพระยาวิจิตรนาวิ และเป็นผู้อำนวยการทหารเรือฝ่ายบกเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๕๔ ต่อมา^๕ถึง พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้^๕อำนวยการสร้างสถานีวิทยุโทรเลข^๕
ทั้ง^๕ที่ในกรุงเทพ ฯ และ^๕ที่เมืองสงขลา ได้^๕เลื่อนยศขึ้นเป็น^๕นายพลเรือตรี^๕
ต่อมาอีก^๕ปี ได้^๕เป็น^๕ตำแหน่ง^๕เจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือ ได้รับ^๕พระ
ราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก^๕ชั้น^๕ที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึง
พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้^๕พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยาม^๕ชั้น^๕ที่ ๒

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้^๕ออกไป^๕จัดการสร้างโรงเรียนทหารเรือที่
จังหวัดระยอง และสร้าง^๕ปรัสา^๕สำหรับโรงเรียนทหารเรือที่^๕บางพระ
ถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้^๕พระราชทานพานทอง แล^๕เครื่องราชอิสริยาภรณ์
จุลจอมเกล้า^๕ ชั้น^๕ที่ ๒ และต่อมา^๕ถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ ไป^๕รศ ฯ ให้^๕เป็น
ข้าหลวงออกไป^๕รับ^๕เรือพระที่นั่งมหาจักรี^๕ลำใหม่ แต่ไป^๕้วยลง^๕กลางทาง
ต้องกลับ^๕มา เมื่อหาย^๕้วยแล้วได้^๕เป็น^๕องคมนตรี^๕ใน^๕นั้น ถึง พ.ศ. ๒๔๖๔
ได้^๕เลื่อน^๕ยศขึ้นเป็น^๕นายพลเรือโท และได้รับ^๕พระราชทานเครื่องราชอิสริ
ยาภรณ์ช้างเผือก^๕ชั้น^๕ที่ ๒ แต่ใน^๕นั้นเองพระยาวิจิตรนาวิ^๕เกิด^๕อาการ^๕ป่วย
ด้วยโรคเส้นประสาทพิการ มีความ^๕ทุพลภาพ^๕ไม่^๕สามารถ^๕รับ^๕ราชการ
ต่อไป^๕ได้ จึง^๕ทรง^๕พระกรุณา^๕ไป^๕รศเกล้า ฯ ให้^๕ออกจาก^๕ตำแหน่ง^๕ราชการ
ประจำ เป็น^๕นายทหารกองหนุน^๕รับ^๕พระราชทานเบี้ย^๕บำนาญ^๕ต่อมา^๕จน^๕ตลอด
อายุ อาการ^๕ที่^๕ป่วย^๕ค่อม^๕มาก^๕ลาย^๕เป็น^๕วรรณโรค ถึง^๕อนิจกรรม^๕เมื่อ^๕วัน^๕ที่ ๓
มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖ มี^๕อายุ^๕ได้ ๕๗ ปี มี^๕บุตร^๕ยัง^๕เยาว์^๕อยู่^๕ทั้ง ๒ คน สิ้น
เรื่อง^๕ประวัติ^๕พระยาวิจิตรนาวิ (วิลเลียม บุนยยะลิน) เพียง^๕เท่า^๕นี้

(๑๑)

กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร ขอถวายอนโมทนาพระกุศล
บุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอนังยาเธอ เจ้าฟ้า กรมหลวง
นครสวรรค์วรพินิตได้ทรงบำเพ็ญพระราชทานในการพระราชทานเพลิงศพ
นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวิ (วิลเลียม บุณยกะลิน) กับศพ
นายนาวาเอก พระขำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน) และที่โปรดฯ
ให้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ได้รับสมุด
เล่มนี้ไปอ่าน ก็คงจะถวายอนโมทนาเช่นเดียวกัน

๑๖ พฤษภาคม ๒๔๖๗

สถานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๗

สารบรรณ

อธิบายของตน

หน้า ๑

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำกรุงเก่า

๒

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๑

๓๐

เรือกระบวรแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาขอเรือกราบ

ท่านให้คล้องกัน

๓๗

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๒

๓๘

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๓

๓๙

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๔

๔๒

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๕

๔๓

ว่าด้วยเรือรบยนต์สำหรับใช้ทอมน้ำ

๔๔

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ทางทะเล

๔๕

ว่าด้วยลักษณะเรือรบทางทะเล

๕๐

ว่าด้วยเรือรบชนิดเรือกำปั่นแปดง

๕๒

ว่าด้วยเรือรบชนิดเรือกำปั่นฝรั่ง

๕๕

ว่าด้วยเรือรบชนิดเรือกลไฟ

๕๙

ตำนานเรือรบไทย

อธิบายเบื้องต้น

ประเทศอันตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่ลุ่มแม่น้ำหลายสาย และมีเขตรแดนต่อออกไปจนชายทะเล เช่นสยามประเทศนี้ เป็นธรรมชาติจะต้องใช้เรือเป็นยานพาหนะทั้งภายในบ้านเมือง และในการไปมาค้าขายกับต่างประเทศ ถ้าหากเกิดศึกสงคราม จะเป็นการรบบพุ่งกันภายในบ้านเมืองก็มิ หรือรบบพุ่งกับประเทศอื่นก็ มิเป็นธรรมชาติที่จะต้องใช้เรือเป็นพาหนะของกองทัพที่ทำการศึกสงครามเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงจะไม่ปรากฏหลักฐานอย่างอื่น จะพิจารณาแต่กับภูมิลำเนาเขาเป็นหลักฐาน ก็ควรเชื่อได้ว่าสยามประเทศนี้คงมีเรือรบมาแต่แรกตั้งบ้านเมืองเป็นเอกราช มิฉะนั้นก็จะหาอาวุธรักษาอิสรภาพมาได้ไม่ แต่หลักฐานมิปรากฏอยู่ทั้งในเรื่องพงศาวดารและในแบบอย่างซึ่งยังมีอยู่จนทุกวันนี้ ว่าเรือรบไทยมีมาแต่โบราณ และได้ใช้เรือรบเป็นประโยชน์ในการทำศึกสงครามมามากมายหลายครั้ง ตั้งแต่เมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี.

เรือรบไทยแต่โบราณปรากฏว่ามี ๒ ชนิด เป็นเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำชนิดหนึ่ง เรือรบสำหรับใช้ทางทะเลชนิดหนึ่ง พิจารณาตามเรื่องพงศาวดาร ดูเหมือนเรือรบสำหรับใช้ทางลำแม่น้ำจะมีมาก่อน

เรือสำหรับใช้ทางทะเลมีขึ้นที่หลัง ในการศึกสงครามก็ใช้เรือรบชนิด
สำหรับแม่น้ำโดยมาก นานๆ จึงปรากฏว่าใช้เรือรบชนิดสำหรับทางทะเล
สักครั้งหนึ่ง เพราะการศึกสงครามซึ่งเกิดขึ้นในสมัยเมือกรุงศรีอยุธยา
เป็นราชธานี มิใคร่จะมีศึกทางทะเล มิแต่รบพุ่งกันทางช้างเท้า
หรือทางฝ่ายวันตกเป็นพิน ก็จำต้องใช้เรือรบสำหรับทางแม่น้ำเป็น
สำคัญ.

รูปพรรณสัณฐานและเครื่องคัสตราวุธสำหรับเรือรบแต่โบราณจะเป็น
อย่างไร ค่าเงินและแบบอย่างที่มีปรากฏอยู่เป็นของโต้แย้งไขกันมา
หลายยุคหลายตอน จะทราบไม่ได้นั่นว่าขึ้นเดิมเป็นอย่างไร และได้
แก้ไขมาอย่างไร ๆ ได้แต่สันนิษฐานประกอบ จะอธิบายต่อไปตาม
ที่มีค่าเงินในหนังสือประกอบกับความสันนิษฐาน.

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำ

เรื่องตำนานเรือรบสำหรับใช้ทางลำแม่น้ำ มีค่าเงินในหนังสือ
พระราชพงศาวดารแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ^๑ กล่าวว่า “(จุล)
ศักราช ๘๘๕ ปีมะเส็งเบญจศก^๒ ครั้นนั้นพระเจ้าอยู่หัวแปลงเรือแซ
เป็นเรือไชย และเรือศรีษะสีศัต่าง ๆ” ดังนี้

๑ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม ๑ หน้า ๒๕

๒ ศักราชที่ลงในหนังสือพระราชพงศาวดารผิด ที่ถูกต้องจะนับปีออก สมุทธศก
จุลศักราช ๘๐๐ พ.ศ. ๒๐๔๑

เหตุไฉนสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงแปลงเรือแซเป็นเรือไชยและเรือ
รูปสัตว์ ขอนมอธิบายในตัวเรื่องพงศาวดาร ด้วยครั้งนั้นพระเจ้าหงสาวดี
ตะเบงชเวตัยก่อกองทัพพม่ามอญเข้ามาตีเมืองไทย นับเป็นครั้งแรก
ที่จะมีข้าศึกต่างประเทศยกมา ฝ่ายไทยได้ตั้งเมืองมีข้อมปราการไว้
ป้องกันราชอาณาจักรทั่วทิศ ทิศเหนือเมืองลพบุรี ทิศตะวันออกเมืองนครนายก
ทิศใต้เมืองพระประแดง ทิศตะวันตกเมืองสุพรรณบุรี กองทัพพระเจ้า
หงสาวดียกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ข้างทิศตะวันตก กองทัพไทย
จึงออกไปคอยต่อสู้อยู่ที่เมืองสุพรรณบุรี ครั้นรบกันทันกำลังกองทัพ
พระเจ้าหงสาวดีไม่ได้ ต้องทิ้งเมืองสุพรรณบุรีถอยเข้ามาอาศัยเขา
ราชธานีเป็นที่มั่น กองทัพพระเจ้าหงสาวดียกตามเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา
จะเข้าตีหักเอาพระนครไม่ได้ ด้วยมีลำแม่น้ำลุ่มมรอม และฝ่ายไทย
มีกำลังทั้งกองทัพกทัพบกทัพเรือรักษาพระนคร ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีไม่มีเรือ
ก็ต้องตั้งชงักอยู่ ครั้นได้ข่าวว่ากองทัพไทยทางหัวเมืองฝ่ายเหนือ
ซึ่งพระมหาธรรมราชาราชบุตรเขยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นจอมทัพ
ยกลงมาจากเมืองพิษณุโลก จะลงมาตีโอบ พระเจ้าหงสาวดีเห็นว่า
จะเสียที่ก็ต้องเลิกทัพกลับไป เพราะเหตุครั้งนั้น ไทยจึงเปลี่ยนวิธีป้องกัน
พระนคร ให้มีข้อมปราการเมืองด่านเสียทั้งสามเมือง คงไว้แต่
เมืองพระประแดง และให้สร้างข้อมปราการพระนครศรีอยุธยาให้มั่นคง
ทั้งเพิ่มเติมกำลังกองทัพกทัพบกทัพเรือให้มากขึ้น โดยหมายว่าถ้ากองทัพ

พระเจ้าหงสาวดียกเข้ามาอีก ก็จะต่อสู้ โดยวิธีที่ไค้เคยมีไชยชนะใน
ครั้งนั้น การที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแปลงเรือแซเป็นเรือไชย
แลเรือศรีษะสัตว์นั้น คือคิดแบบอย่างเรือรบขึ้นใหม่ แต่หากใคร
ผู้จดหมายเหตุไม่รู้เรื่องยุทธศาสตร์ หรือจงใจตกแต่โดยย่อ อย่าง
เช่นคักเฮมาลงในหนังสือพระราชพงศาวดาร ถ้าอ่านโดยไม่พิจารณา
เหตุการณ์จึงชวนให้เข้าใจไปว่าเป็นแต่แก้ไขรูปอย่างลวดลายเรือให้งดงาม
ขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่คิดไว้เพียงเท่านั้นก็ตงั้นว่าเป็นประโยชน์ หาไม่
ก็จะไม่มีหลักที่จะวินิจฉัยเรื่องเรือรบไทยแต่โบราณว่าเป็นอย่างไร.

เรือซึ่งบอกชื่อไว้ในพระราชพงศาวดารตรงที่อ้างมามี ๓ อย่าง คือ
“เรือแซ” เป็นเรือรบอย่างเดิมอย่าง ๑ “เรือไชย” กับ “เรือ
ศรีษะสัตว์” ซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิประกิจขึ้นในครั้งนั้นอีก ๒
อย่าง เรือทั้ง ๓ อย่างนี้ยังมีอยู่ในจำพวกเรือกระบวรแห่งเสด็จพระราช
ทานพระกฐินจนทุกวันนี้ พอพิจารณาเขาเป็นหลักวินิจฉัยได้ว่าเมื่อ
ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะเป็นอย่างไร.

ที่เรียกว่าเรือแซ เป็นเรือยาว ใช้ตีกรรเชียงประมาณลำละ
๒๐ กรรเชียง มักสันนิษฐานกันมาแต่ก่อนว่าจะได้แบบอย่างมาจากเรือ
ของพวกกระแซ จึงเรียกว่าเรือแซ แต่เมื่อพิจารณาโดยทาง
พงศาวดาร พวกกระแซชาวเมืองมณีปุระข้างเหนือประเทศพม่าพึงจะ
ได้เกี่ยวข้องกับไทยในก่อนรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร ฯ แต่เรือแซ
มีมาในเมืองไทยก่อนสมัยนั้นช้านาน จึงสันนิษฐานว่า คำว่า “แซ”

นั้น เห็นจะมาแต่คำว่า “เซ” (จะเป็นภาษาละว้าหรือภาษา
 อินไทยยังไม่ทราบแน่) หมายความว่าแม่น้ำ เช่นเรียกชื่อลำน้ำว่า
 เซลำภา แลเซมูน เซยังเหียน เป็นต้น ถ้าสันนิษฐานเช่นนั้นถูก
 ต้อง คำว่าเรือแซก็หมายความว่าเรือสำหรับใช้ ในลำแม่น้ำนั้นเอง แต่
 ที่เป็นหลักฐานแน่นอนนั้น คือเรือแซเป็นเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำ
 มีมาในเมืองไทยก่อนเรืออย่างอื่น เหตุใตสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึง
 แก่เรือแซเป็นเรือไชยและเรือปลี๊ว เมื่อพิจารณาแผนผังเรือทั้ง
 ๓ อย่างซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ก็พอคิดเห็นได้ คือเรือแซเดิมคงจะใช้ทั้งบรรทุก
 คนและบรรทุกของ คนลงประจำลำได้น้อยและแล่นช้า สมเด็จพระมหา
 จักรพรรดิจึงทรงคิดแบบเรือรบขึ้นอีก ๒ อย่าง เป็นเรือยาวทำด้วยมาด
 ไม่อย่างเดียวกับเรือแซ แต่เปลี่ยนเป็นใช้พายให้ทหารลงประจำลำได้
 มากทั้งลำละ ๖๐—๗๐ คน พายไปไกววกเร็ว อย่างนี้เรียกว่าเรือไชย
 อีกอย่าง ๑ ทำรูปเรือเช่นเดียวกัน แต่ให้หัวเรือกว้างสำหรับตั้งปืนใหญ่
 ซึ่งไทยเริ่มใช้ในการสงครามเป็นสำคัญแต่ครั้งนั้น อย่างนี้เรียกว่าเรือ
 ศิริษะปลี๊ว เพราะเห็นชื่อของปืนขึ้นไปทำเป็นรูปปลี๊วต่างๆ มีครุฑและกระบ
 เป็นต้น เป็นเครื่องหมายในกระบวนทัพด้วย ส่วนเรือแซก็คงใช้ แต่
 ใช้สำหรับลำเลียงเสบียงอาหาร และเครื่องคัสตราอาวุธสำหรับกองทัพ
 ต่อมาจะเป็นในรัชกาลไหนไม่ปรากฏชัด คิดทำเรือรบขึ้นอีกอย่าง ๑ ใช้
 เช่นเดียวกับเรือไชย แต่แล่นรวกเร็วกว่าเรือไชย เรือทั้ง ๔ อย่าง
 ที่กล่าวมา คือเรือแซ เรือไชย เรือศิริษะปลี๊ว และเรือรบ ใช้

เป็นเรือรบสำหรับทางแม่น้ำตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีตลอดมา
 ในกรุงรัตนโกสินทร์นี้.

ลักษณะการใช้เรือรบแต่โบราณไม่ได้จัดทหารแยกกันเป็นเหล่าทหาร
 ขกและเหล่าทหารเรือ ใช้ทหารพวกเดียวกันทั้งทางบกและทางน้ำ
 เรือรบเป็นทำนองพาหนะมีประจำกรมทหาร ถ้าเกณฑ์กรมใดเข้ากอง
 ทักษิณไปทางน้ำ พวกทหารก็ลงเรือรบกรมของตนไป การรบพุ่งโดย
 กระจวรรเรือรบมีปรากฏมาในเรื่องพงศาวดารหลายครั้ง จะยกเป็นตัวอย่าง
 เพียงแต่ในสมัยครั้งศึกสมเด็จพระนเรศวร ๑ บางคราวก็ให้กองทัพร
 เรือยกไปรบแต่โดยลำพัง มีตัวอย่างครั้งพระเจ้าหงสาวดีให้กองทัพร
 ยกมาตีเมืองไทยใน พ. ศ. ๒๑๒๗ เมื่อแรกสมเด็จพระนเรศวร ๑
 ประกาศอิศระไม่ยอมขึ้นต่อพระเจ้าหงสาวดี ครั้งนั้นพระเจ้าหงสาวดี
 ให้พระยาพลสัมคมกองทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ทัพ ๑ ให้
 พระเจ้าเชียงใหม่ยกกองทัพลงมาทางข้างเหนือทัพ ๑ ประสงค์จะให้
 ลงมาสมทบกันระดมตีกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวร ๑ เมื่อ
 ยังเป็นรัชทายาทเตรียมกองทัพจะต่อสู้ข้าศึกยังไม่ทันพร้อมเสร็จ ได้
 ข่าวว่ากองทัพพระยาพลสัมคมล่วงเขตเมืองกาญจนบุรีเข้ามาก่อน จึง
 ทรงแต่งกองทัพเรือให้รบยกไปสกัดอยู่ที่แม่น้ำสุพรรณบุรี คอยเฝ้า
 ยืนใหญ่ยิงข้าศึกมิให้ยกข้ามแม่น้ำมาได้ ถ่วงเวลาไว้จนทรงจัดกองทัพ
 บกพร้อมแล้ว ก็ให้ยกไปตีกองทัพพระยาพลสัมคมแตกพ่ายไปก่อนกองทัพ
 เมืองเชียงใหม่ยกลงมาถึง แต่ที่รบโดยลำพังกองทัพเรือเช่นคราวที่

กล่าวมานั้นน้อย มักช่วยกันรบทั้งทัพบกทัพเรือครั้งต่อมากครั้งหนึ่ง
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ พระเจ้าหงสาวดีเตรียมการจะยกกองทัพใหญ่มาตี
 กรุงศรีอยุธยาเอง และในเวลานั้นสมเด็จพระนเรศวร ฯ อพยพผู้คน
 หวังเมืองเหนือลงมารวบรวมตั้งต่อสู้ที่กรุงศรีอยุธยาแห่งเดียว ทั้ง
 หวังเมืองเหนือว่างอยู่ พระเจ้าหงสาวดีจึงให้พระมหาอุปราชเข้ามาตั้งรวม
 รวมเสบียงอาหารเตรียมสำหรับกองทัพอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร แล้วให้
 พระเจ้าเชียงใหม่ยกกองทัพลงหน้าลงมาเที่ยวรังแกราษฎรทางหัวเมือง
 ฝ่ายเหนือกรุงศรีอยุธยา มีให้ทำไร่นาเป็นเสบียงอาหารของฝ่ายไทยได้
 พวกกองทัพเมืองเชียงใหม่ลงมาถึงบ้านโมกข์ แขวงเมืองวิเศษไชยชาญ
 (คือจังหวัดอ่างทองบัดนี้) สมเด็จพระนเรศวร ฯ ทรงทราบก็เสด็จ
 รัชยกกองทัพเรือขึ้นไปกับสมเด็จพระเอกาทศรถราชอนุชา และให้
 กองทัพบกยกตามขึ้นไป กองทัพเรือขึ้นไปถึงก่อนได้รบพุ่งกับข้าศึก
 เป็นสามารรถ ฝ่ายข้าศึกถอยหนีไป ฝ่ายไทยยิงปืนใหญ่น้อยขึ้นไป
 จากเรือ รบกันอยู่จนกองทัพบกตามไปถึงก็ช่วยกันตีข้าศึกแตกพ่าย
 ไป แต่การศึกในครั้งกรุงศรีอยุธยาบางครั้งยากไปรบถึงที่ซึ่งเรือไป
 ไม่ได้ เช่นยกไปตีเมืองเชียงใหม่ ในการศึกเช่นนั้นทัพเรือเป็นแต่
 กระบวรเสด็จ และเป็นพาหนะขนส่งจนถึงที่ท่าตั้งประชุมทัพ เช่นที่
 เมืองตาก หรือเมืองอุตรดิตถ์ แต่นั่นก็ยกเป็นทัพยกต่อไปอย่างเดียว
 ฝ่ายข้าศึกก็ยกเข้ามาตีเมืองไทยตาม ความที่ปรากฏในเรื่อง
 พงศาวดาร ถ้ายกมาแต่โดยลำพังทัพบกคราวใด ก็จะเป้นทัพกระษัตริย์

เช่นพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตัยยกมาในคราวซึ่งกล่าวมาแล้วก็ดี พระเจ้า
มังคล่องยกมาเมื่อตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็ดี เป็น
เสียที่ไทย ต้องเลิกทัพกลับไปทุกครั้ง ต่อเมื่อมาด้วยจึงได้เปรียบ
เพราะฉะนั้นในการศึกพม่าที่ยกมาที่เมืองไทย จำต้องอาศัยเรือเมือง
เชียงใหม่ หรือมีฉนวนต้องมาตั้งที่ปลายแคว เช่นเมืองกาญจนบุรี
ต่อเรือรบขึ้นในประเทศนี้ จนมีพอใช้ก่อนจึงยกเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาได้
ถึงเช่นครั้งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาคราวหลัง ความที่กล่าวมานี้เป็นส่วน
ซึ่งใช้เรือรบในเวลาศึกสงคราม.

ในเวลาบ้านเมืองปราศจากศึกสงคราม ก็ย่อมใช้เรือรบฝึกซ้อม
กระบวนยุทธเป็นนิจ เพราะฉะนั้นถึงถูกน้ำเป็นเวลารายวันว่างการทำไร่นา
จึงเรียกกระตมพลมาฝึกซ้อมกระบวนทัพเรือ อาศัยฤดูกาลประจวบกับ
ทอดกฐิน พระเจ้าแผ่นดินจึงเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระกฐินโดย
กระบวนเรือรบ แห่แห่นให้ไพร่พลรื่นเริงในการกุศล เป็นต้นของ
ประเพณีที่แต่เสด็จกฐินโดยกระบวนเรือยาวสืบมาจนทุกวันนี้ ในฤดูนั้น
เวลาที่มีการเสด็จไปทางเรือก็ใช้เรือรบลำที่เป็นเรือพระที่นั่ง และมีเรือรบ
พวกทหารรักษาพระองค์แต่เสด็จ แต่เป็นกระบวนน้อยไม่เรียกว่ากระบวน
พยุหยาตรา เหมือนเสด็จเนื่องด้วยการซ้อมกระบวนรบเช่นเสด็จกฐิน
และเสด็จขึ้นพระพุทธรูป.

เรือรบแต่โบราณที่กล่าวมามี แก้วไขเพิ่ม เติมในเวลาน้ำขึ้นเมือง
ปราศจากศึกสงคราม เมื่อใช้เรือเป็นแต่กระบวนให้ให้เป็นพระเกียรติยศ
งงามมีหลายอย่าง ทั้งเช่นแต่งเรือไชยด้วยลวดลายสลักเสลาให้
เป็นเรือกิ่ง ทั้งขยุ้มและแต่งเป็นเรือศรีเป็นต้น เป็นของแก้วไขเกิด
ขึ้นขึ้นหลัง

เรือรบครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นอันตรายเสียเมื่อพม่าล้อมกรุง ฯ
คราวหลังหมดก่ไม่มีเหลือ เหตุด้วยเรือรบทั้งปวงนั้นปลูกโรงรักษาไว้
ทางข้างบ้านเหนือพระนคร (แถววัดศาลาปูน) ครั้นกองทัพพม่ายก
เข้ามาได้ถึงบ้านพระนครทางบ้านเหนือ ก็ถอยเรือลงมารวมไว้ใน
แม่น้ำที่ปากคลองตะเคียน พม่ายกเข้ามาได้เผาเรือรบเสียหมดตั้งแต่
ก่อนเสียกรุง ฯ มาถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ต้องต่อใหม่
ทั้งหมด มีปรากฏชื่อเรือรบสำหรับใช้ในทางแม่น้ำตามแบบเก่าซึ่งสร้าง
ในกรุงรัตนโกสินทร์อยู่ในทำเนียบดังนี้

ระวางเรือพระที่นั่ง

ในรัชกาลที่ ๑

เรือพระที่นั่งกิ่งแลเอกไชย

๑ เรือศรีสุพรรณหงส์ พระที่นั่งกงศรีพระหงส์ พนคำ ยาว ๘ วา
กำลัง ๗ ศอกกว้าง ๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

๒ เรือศรีสมรรตไชย พระที่นั่งกิ่ง พนแดง ยาว ๑๘ วา ๖ นิ้ว
กำลัง ๖ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอกคืบ ๕ นิ้ว

๓ เรือไกรสรมยุช พระที่นั่งกิ่ง พนคำ ยาว ๑๘ วา ศอก
กำลัง ๖ ศอกคืบ ๑ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๔ เรือศรีประภาศรีไชย พระที่นั่งเอกไชย พนคำ ยาว ๑๘ วา
กำลังกว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๕ เรือไกรแก้วจักรรัตน พระที่นั่งกิ่ง พนเขียว ยาว ๑๗ วา ๓ ศอก
คืบ ๓ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๑ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก
๕ นิ้ว

๖ เรือไกรสรจักร พนเขียว ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก กำลังกว้าง
๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๑ คู่กับเรือ (๒) มงคลสุบรรณ ร, ๓

๖ คู่กับเรือ (๑) ศรีสุนทรไชย ร, ๓

๗ เรือชลพิมานไชย ^๕พนแกง ยาว ๓๒ วา ๓ ศอก ๖ นิ้ว
(๓๒ วา ๓ ศอก) ^๕กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๘ นิ้ว ^๕ท้องลึก
๓ ศอก ๒ นิ้ว

๘ เรือไกรสรमारต ^๕พนแกง ยาว ๓๔ วา ^๕กำลังกว้าง ๕ ศอก
^๕ท้องลึก ๓ ศอก ๒ นิ้ว

๙ เรือ (ไม่มีนาม) พระที่นั่งเอกไชยน้อย ^๕พนคำ ยาว ๓๔ วา
^๕กำลัง ๕ ศอก ๓๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ^๕ท้องลึก ๓ ศอก ๒ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรี

๑๐ เรือขมบกพิศาล พระที่นั่งศรีประภอย ^๕พนนาเงิน ยาว ๓๕ วา
^๕กำลัง ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว ^๕ท้องลึก ๓ ศอก ๒ นิ้ว
(ใน พ, ว่าเรือนี้ ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่าลาคทัญญ่า จ. ๓๑๔๗)

๑๑ เรือวิมานอมรินทร์ พระที่นั่งศรีประ ^๕พนเขียว ยาว ๓๒ วา
๓ ศอกคืบ ^๕กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๖ นิ้ว ^๕ท้องลึก ๓ ศอก
(ใน พ, ว่าเรือนี้เป็นเรือเชิญพระไชย ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่าลาคทัญญ่า
จ. ๓๑๔๗)

๑๒ เรือวงสัทพรคณ พระที่นั่งศรี ^๕เขียนทองพนแกง ยาว ๓๕ วา
(๓๔ วา ๒ ศอก) ^๕กำลัง ๕ ศอกคืบ ๓ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว
^๕ท้องลึก ๓ ศอก ๓ นิ้ว

๓๓ เรือจักรพรรดิภิรมย์ พระที่นั่งศรี (ประทับกระงายยา)
 พันทำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก ๕ นิ้ว (๑๔ วา ๒ ศอก) ก้ำลัง ๕ ศอกคืบ
 ๗ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๘ นิ้ว

๓๔ เรือทึนกรสองศรี พระที่นั่งศรีเขียน พนม่วง (พนมแดง)
 ยาว ๑๒ วาศอกคืบ ก้ำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๓ นิ้ว
 ท้องลึก ๓ ศอก ๓ นิ้ว (ใน พ, ว่า เรือนี้ ร, ๑ ไค้เสด็จไปรบทัพพม่า
 นครสวรรค์ จ. ๑๑๔๗)

๓๕ เรือมณีจักรพรรดิ พระที่นั่งศรีเขียน พนมเขียว ยาว ๓๓ วา
 ๕ นิ้ว (๓๓ วา) ก้ำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้อง
 ๑ คืบ ๑๐ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้เป็นเรือเชิญพระไชย ร, ๑ ไค้เสด็จไปรบทัพ
 พม่านครสวรรค์ จ. ๑๑๔๗)

เรือศรีพระที่นั่งรองสองลำ

๓๖ เรืออนงคินิกร (ลายเขียนทอง) พันทำ ยาว ๓๓ วา ๑๐ นิ้ว
 (๓๓ วา) ก้ำลัง ๕ ศอก กว้าง.....

๓๗ เรืออัยสรสุรางค์ (ลายเขียนทอง) พนม่วง ยาว ๓๓ วาศอก
 ก้ำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง.....

เรือศรีวังหน้า

๓๘ เรือแก้วจักรพรรดิ พระที่นั่งศรีประกอบ พนมเงิน ยาว ๓๕ วา
 ก้ำลัง ๕ ศอก ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๓ นิ้ว
 (ใน พ, ว่าเรือนี้กรมพระราชวังบวร ร, ๑ ไค้เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า
 จ. ๑๑๔๗)

๑๙ เรือสวัสดิ์ชิงไชย พระที่นั่งศรีประกอบ พันคำ ยาว ๑๖ วา
 ก้ำลัง ๖ ศอก กว้าง ๓ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๖ นิ้ว (ใน พ. ว่า
 เรือนี้เป็นเรือเชิญไชย กรมพระราชวังบวร ร. ๓ เสด็จไปรบทัพพม่า
 ลากหญ้า ร. ๑๓๔๗)

๒๐ เรือวิชัยเลขา พระที่นั่งศรีเขยนทอง พันคำ ยาว ๑๕ วา
 ๓ ศอกคืบ ก้ำลัง ๕ ศอก ๘ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก
 ๔ นิ้ว

เรือพระที่นั่งกราบ

๒๑ เรือศรีเมือง ยาว ๑๔ วา ๒ ศอกคืบ ๖ นิ้ว (๑๔ วา ๒ ศอก)
 ก้ำลัง ๕ ศอก กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก

๒๒ เรือเฟื่องฟ้า ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก ก้ำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว
 กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๒ นิ้ว

๒๓ เรือทิพาการ ยาว ๑๔ วา ๓ ศอกคืบ ก้ำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว
 กว้าง ๔ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๒ นิ้ว

๒๔ เรือกระบวนางรำ ยาว ๑๖ วา ๒ ศอกคืบ ๖ นิ้ว (๑๖ วา ๒
 ศอก) ก้ำลัง ๔ ศอกคืบ ๓๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก

๒๕ เรือแก้วชิงทอง ยาว ๑๓ วา ๕ นิ้ว ก้ำลัง ๔ ศอก ๕ นิ้ว

๒๓ คู่กับเรือ (๖) ขจรกรุง (๗) รุ่งประดานสาข (๘) ขายลมทวน ร. ๓

๒๔ คู่กับเรือ (๒) ประจำทวีป ร. ๒

๒๖ เวื่อพวงแก้ว ยาว ๓๓ วา กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๒๗ เวื่อทองปลิว ยาว ๓๓ วา ๓ คืบ กำลัง ๓ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๕ นิ้ว

๒๘ เวื่อทิวลม ยาว ๓๒ วา กำลัง ๓ ศอก คืบ ๓ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๒๙ เวื่อช่องลม ยาว ๓๐ วา ๒ ศอก กำลัง ๒ ศอก คืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๓๐ เวื่อชมรม ยาว ๓๐ วา ศอก คืบ ๓ นิ้ว กำลัง ๒ ศอก คืบ ๗ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๓๑ เวื่อมังกร ยาว ๓๑ วา ศอก คืบ กำลัง ๓ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๓๒ เวื่อช้างนางนอน ยาว ๓๖ วา ๒ ศอก ๘ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก คืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก คืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๓๓ เวื่อกรรนางนาฏ ยาว ๓๔ วา กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

เวื่อกระบวรบดทอง

๓๔ เวื่อเอกไชยเหินหาว เอกไชยคู่ชัก ฟันคำ ยาว ๓๔ วา ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก คืบ ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๓๕ เรือเอกไชยหลาวทอง เอกไชยกู้ชัก พนคำ ยาว ๑๔ วา คอก
๕ นิ้ว กำลัง ๕ คอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ คอก ท้องลึก ๑ คอก ๒ นิ้ว

๓๖ เรือครุฑเห็นระเห็จ พนคำ ยาว ๑๓ วา คอกคืบ กำลัง ๕ คอก
คืบ ๑๑ นิ้ว กว้าง ๔ คอก ท้องลึก ๑ คอก ๑๐ นิ้ว

๓๗ เรือครุฑเทวี่ไคร้จักร พนคำ ยาว ๑๓ วา คอกคืบ กำลัง ๕
คอกคืบ ๗ นิ้ว กว้าง ๓ คอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ คอก ๘ นิ้ว

๓๘ เรือพาลวังทวย พนคำ ยาว ๑๓ วา ๓ คอก กำลัง ๕ คอก
๕ นิ้ว กว้าง ๔ คอก ท้องลึก ๑ คอก ๒ นิ้ว

๓๙ เรือศรีพรตครองเมือง พนคำ ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ คอก ๕ นิ้ว
กว้าง ๓ คอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ คอก ๓ นิ้ว

๔๐ เรือกระษัตริย์มายเมืองมาร พนคำ ยาว ๑๓ วา ๒ คอกคืบ กำลัง
๕ คอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ คอก ท้องลึก ๑ คอก

๔๑ เรือกระษัตริย์รอนราพณ พนคำ ยาว ๑๓ วา ๒ คอกคืบ กำลัง
๕ คอก กว้าง ๔ คอก ท้องลึก ๑ คอก

๔๒ เรืออสุรวายักษ์ พนคำ ยาว ๑๔ วา ๒ คอก กำลัง ๕ คอก
๓ นิ้ว กว้าง ๔ คอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ คอก ๒ นิ้ว

๔๓ เรืออสุรบักษ์ พนคำ ยาว ๑๔ วา ๒ คอก กำลัง ๕ คอก ๓ นิ้ว
กว้าง ๔ คอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๔ คอก ๓ นิ้ว

เรือพิฆาต

๔๔ เรือมังกรจำแลง พนคำ ยาว ๑๔ วา ๘ นิ้ว กำลัง ๕ คอกคืบ

๕๕ เรือมังกรแดงฤทธิ พนชาค ยาว ๓๓ วา ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก
๖ นิ้ว

๕๖ เรือเหราล่องลอยสินธุ์ พนหงส์คิน ยาว ๓๒ วา ๒ ศอกคืบ
กำลัง ๔ ศอก ๕ นิ้ว

๕๗ เรือเหราลิลลาลสมุท พนหงส์คิน ยาว ๓๒ วา ๒ ศอก ๙ นิ้ว
กำลัง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

๕๘ เรือสำก่าแหงหาญ พนเหล็ก ยาว ๓๐ วา ๓ ศอก กำลัง
๔ ศอก ๒ นิ้ว

๕๙ เรือสำชาญชลสินธุ์ พนเหล็ก ยาว ๓๓ วา ๓ ศอก ๙ นิ้ว
กำลัง ๔ ศอกคืบ ๓ นิ้ว

๕๐ เรือโคขมังกคิน พนแกงเสน ยาว ๓๓ วา ๓ ศอก ๓ นิ้ว กำลัง
๕ ศอก ๕ นิ้ว

๕๑ เรือโคผนสมุท พนแกงเสน ยาว ๓๓ วา ๒ ศอก ๖ นิ้ว กำลัง
๕ ศอก

๕๒ เรือกิเลนประลองเชิง พนน้าเงิน ยาว ๓๓ วา ๒ ศอก กำลัง
๔ ศอกคืบ ๗ นิ้ว

๕๓ เรือกิเลนละเลิงชล พนน้าเงิน ยาว ๓๓ วา ๓ ศอก กำลัง
๔ ศอกคืบ ๑ นิ้ว

๕๔ เรือเสือทยานชล พนน้าเงิน ยาว ๓๐ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง
๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว

๕๕ เรือเล็กกำรณสินธุ์ ๓๗
พนน้ำเงิน ยาว ๓๐ วา ๓ ศอก ๖ นิ้ว
กำลัง ๔ ศอกคืบ

เรือแซ

๕๖ เรือวิชัยชนล พนคำ ยาว ๓๒ วา ๓ ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๔ วา
๘ นิ้ว

๕๗ เรืออนนทสมุท พนคำ ยาว ๓๒ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ วา

๕๘ เรือจรเข้คำรามร้อง พนคำ ยาว ๓๓ วา กำลัง ๓ วา

๕๙ เรือจรเข้คนองน้ำ พนคำ ยาว ๓๓ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ
๓๐ นิ้ว

๖๐ เรือวรवार พนคำ ยาว ๓๓ วา ๓ ศอก ๓ นิ้ว กำลัง
๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว

๖๑ เรือศรีวิทย์มสมุท พนคำ ยาว ๓๓ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว กำลัง
๓ ศอกคืบ

๖๒ เรือทลุมละเวง พนคำ ยาว ๓๓ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว กำลัง
๓ ศอกคืบ

๖๓ เรือทะเลงละเวน พนคำ ยาว ๓๐ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง
๓ ศอกคืบ ๒ นิ้ว

๖๔ เรือคชวำยาญ พนคำ ยาว ๘ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง
๓ ศอก ๔ นิ้ว

๖๕ เว็สสารสินธุ^๑ พินคำ ยาว ๓๐ วา ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว
 ๖๖ เว็สมุชลวร^๑ พินคำ ยาว ๓๓ วา กำลึง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว
 ๖๗ เว็สกรกำเลาะ^๑ พินคำ ยาว ๓๐ วา ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กำลึง

๓ ศอก ๓ นิ้ว

เรือกระบวรแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

ชื่อเรือกราบท่านให้คล้องกัน

ศรีเมือง	วิ, ๓	ชำนางนอน	วิ, ๓
เพื่องฟ้า	วิ, ๓	กรรนาถา	วิ, ๓
ทิพาการ	วิ, ๓	ประพาศแสงจันทร์	วิ, ๓
ขจรกรง	วิ, ๓	ทวันส่องแสง	วิ, ๓
รัฐประสาธน์	วิ, ๓	แท่งทองหล่อ	วิ, ๓
ชายลมหวน	วิ, ๓	ล้อไฉน	วิ, ๓
กระบวรนางรำ	วิ, ๓	วินไฉน	วิ, ๓
ประจำทวีป	วิ, ๒	สมทรงสกลวย	วิ, ๓
กลีบสมุทร	วิ, ๓		
สุกสายตา	วิ, ๓		

รัชกาลที่ ๒

๓ เว็สเทวข้ามสมุทร^๑ พระที่นั่งศรี^๑ พิน^๑ ยาว^๑ กำลึง^๑
 กว้าง ๔ ศอกคืบ ท้องลึก ๓ ศอก ๗ นิ้ว

๒ เรือประจำทวีป พระที่นั่งกรวย ยาว ๑๗ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง
๕ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๓ นิ้ว

รัชกาลที่ ๓

เรือพระที่นั่งกงแลเอกไชย

๑ เรือมณฑลสุพรรณ พนแกง ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก กำลัง
๖ ศอก ๖ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๖ นิ้ว (ร. ๕ ทำ
รูปนารายณ์ขึ้นหลังครุฑ เปลี่ยนชื่อว่าเป็น นารายณ์ทรงสุบรรณ)

๒ เรือศรีสุนทรไชย พนแกง ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก (๑๗ วา)
กำลัง ๖ ศอก ๓ นิ้ว (๕ ศอกคืบ) กว้าง ๕ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก
๓ ศอก ๕ นิ้ว

๓ เรือ (ไม่มีนาม) พระที่นั่งเอกไชย พนแกง ยาว ๑๔ วา
๒ ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๒ ศอก ๕ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรี

๔ เรือสุวรรณเทรา พนน้ำเงิน ยาว ๑๕ วา ๒ ศอก (๑๗ วา
๒ ศอก) กำลัง ๖ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอกคืบ

๕ เรือรัตนกิลก พนแกง ยาว ๑๘ วา ๒ ศอก ๗ นิ้ว กำลัง
๖ ศอก ๖ นิ้ว (๖ ศอก) กว้าง ๕ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๓ นิ้ว

๒ ต่อหน้าชื่อเรือ (๒) กลับสมุท สดสาธิตา ร.๓

๔ คู่กับเรือ (๒) ไกรสรจักร ร.๑

๕ ชื่อต่อข้างหน้าเรือ (๒) มุขมณฑล ร.๑

เรือพระที่นั่งกราบ

๖ เรือขจรกรวง ยาว ๑๕ วา ๒ ศอกคืบ ๕ นิ้ว กำนัล ๕ ศอก
กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๗ เรือวังประธานสาย ยาว ๑๖ วา ๘ นิ้ว กำนัล ๕ ศอกคืบ ๓ นิ้ว
กว้าง ๓ ศอกคืบ ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๘ เรือชายลมหวน ยาว ๑๖ วา ๒ ศอก กำนัล ๕ ศอก ๓ นิ้ว
กว้าง ๓ ศอกคืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๑๐ นิ้ว

๙ เรือกลีบสมุทร ยาว ๑๖ วา ๒ ศอก กำนัล ๕ ศอก ๕ นิ้ว
กว้าง ๔ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๑๐ เรือสุทศายดา ยาว ๑ เส้น ๓ วา กำนัล ๕ ศอกคืบ ๕ นิ้ว
กว้าง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๑ เรือประพาสแสงจันทร์ ยาว ๑๖ วา ศอก (๑๕ วา ศอก ๖ นิ้ว)
กำนัล ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว (๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว) กว้าง ๔ ศอก ๑๐ นิ้ว
ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๑๒ เรือทวนส่องแสง ยาว ๑๕ วา ศอก ๖ นิ้ว กำนัล ๕ ศอกคืบ
๘ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๖ ชื่อต่อเรือ (๑) ทิพากร ร.๑

๘ ชื่อหน้าเรือ (๒) กระบวนนางรำ ร.๑

๙ ชื่อต่อเรือ (๒) ประจำทวีป ร.๒

๑๓ เริ่ดแห่งทองหล่อ ยาว ๑๕ วา ๓ ศอกคืบ ๓๐ นิ้ว กำลัง
& ศอก ๘ นิ้ว กว้าง & ศอกคืบ ท้องลึก ๑ ศอก

๑๔ เริ่ดโอใจชน ยาว ๑๕ วา ๒ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กำลัง & ศอก
คืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๕ เริ่ดวันใจชม ยาว ๑๗ วา ๓ นิ้ว กำลัง & ศอก ๓๐ นิ้ว
กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๘ นิ้ว

๑๖ เริ่ดสมทรงสลวย ยาว ๑๕ วา ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว กำลัง
& ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๑๗ เริ่ดเหลาใหม่ ยังไม่มีขอ ยาว ๑๕ วา ศอกคืบ ๓ นิ้ว กำลัง
& ศอกคืบ ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๘ เริ่ดวาใน ยาว ๑๒ วา ๒ ศอก กำลัง & ศอกคืบ ๓๐ นิ้ว
กว้าง ๓ ศอกคืบ ๓๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๙ เริ่ดสุทธาทิพย ยาว ๑๐ วา ศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอกคืบ
๘ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ท้องลึก ๓ ศอก ๘ นิ้ว

๒๐ เริ่ดปลั่งกทอง ยาว ๑๒ วา ศอก กำลัง ๖ ศอกคืบ ๘ นิ้ว
กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๒๑ เริ่ดปลั่งกแก้ว ยาว ๑๓ วา ศอกคืบ ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก
๘ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

๒๒ เริ่ดปลั่งกเงิน ยาว ๑๓ วา ศอกคืบ ๒ นิ้ว กำลัง ๖ ศอกคืบ
กว้าง ....

๒๓ เรือบรรทุกทอง ยาว ๑๔ วา คอกคียบ กำลัง ๕ คอก ๗ นิ้ว
กว้าง ....

๒๔ เรือกลิ้งสลัก ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ คอก ๗ นิ้ว กว้าง ๓
คอกคียบ ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ คียบ ๘ นิ้ว

รัชกาลที่ ๔

เรือพระที่นั่งกิ่ง

๑ เรืออนันตนาคราช พระที่นั่งบัลลังก์นาค ๗ เคียว พันท้าย
ยาว ๑ เส้น ๓ วา (๑ เส้น ๖ คอก) กำลัง ๖ คอก ๑ นิ้ว กว้าง ๔ คอก
๒ นิ้ว

เรือพระที่นั่งสุรประกอบ

๒ เรือเทวาจิวัตน์ ประกอบพันทอง ยาว ๑ เส้น
๓ เรือเสวยสวัสดิ์เกษมสุข ประกอบ ยาว ๑ เส้น
๔ เรือเพชรรัตนการาราย ประกอบพันทองเงิน ยาว ๑ เส้น ๒ นิ้ว
กำลัง ๖ คอก

๕ เรือทวยเทพถวายกร ประกอบพันทองย่น ยาว ๑๗ วา กำลัง
๖ คอก

เรือพระที่นั่งกราบ

๖ เรือยอดไทรจักร ยาว ๑ เส้น ๖ คอก

๗ เรือหลักไทรโลก ยาว.....

รัชกาลที่ ๕
เรือพระที่นั่งศรี

๑ เรืออนเภาชาติอังกฤษ

มีเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำเป็นแบบใหม่ ซึ่งคิดขึ้นในกรุงรัตนโกสินทร ๒ อย่าง อย่าง ๑ เกิดขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ความปรากฏในพงศาวดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ เขมรกับญวนจะเข้ากันมาตีเมืองพระตะบอง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ ให้พระสัณห์พันฉะเรอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัักษ์ เสด็จคุมกองทัพลงไปถึงรักษาเมืองพระตะบอง เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัักษ์เสด็จไปคราวนั้นได้แบบอย่างเรือรบญวนเข้ามาทอขึ้นในกรุงเทพ ฯ เป็นเรือแฉะลำละ ๒๔-๒๕ แฉะ มีกังปงสำหรับนายทัพคงอยู่ข้างคอนท้ายเรือ เรือรบญวนชนิดนี้ได้ใช้เป็นแบบอย่างทอขึ้นที่ในกรุงเทพ ฯ หลายลำ ต่เหมือนจะใช้เป็นพาหนะของกองทัพยกไปทางลำแม่น้ำเมื่อในรัชกาลที่ ๓ และที่ ๔ มีเหลือมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ ข้าพเจ้าได้แต่งหนังสือขึ้นได้ทูลเห็นสักสามลำ ยังใช้เป็นเรือเครื่องในคราวเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จแม่น้ำน้อยเมืองกาญจนบุรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ อีกอย่าง ๑ นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมมหาราชวังศรีสังข์วงศ์ได้แบบฝรั่งมาทอขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๔ เรียกว่ากันโยต เป็นเรือขคนาคีใหญ่ตัวกรรเชียงราว ๒๐ เล่ม ตั้งปืนใหญ่ข้างหัวเรือออกหนึ่ง เรือแบบนี้จะต่อเพิ่มเติมขึ้นในรัชกาลที่ ๕ อีกสักลำหาทราบไม่ รวมทั้งหมดก็เห็นจะมีไม่เกิน ๖ ลำ เรือค่านานเรือรบโบราณสำหรับใช้ทางแม่น้ำมาดังนี้.

เรือรบยนต์สำหรับใช้ทางแม่น้ำ

เรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำมา มีแก้ไขให้เป็นเรือรบตามสมัยในปัจจุบัน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ทรงตั้งกรมราชนาวาสือยา โปรดเกล้าฯ ให้แต่งเรือยนต์ขนาดใหญ่ ตั้งขึ้นเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำได้มี ๔ ลำ คือ

๑ เรือพระที่นั่งประจำทวีป ขนาดยาว ๗๕ ฟุต กว้าง ๑๔ ฟุต เครื่องยนต์ ๘๐ แรงม้า มีบนหน้าเรือกระบอก ๑ ท้ายเรือกระบอก ๑

๒ เรือรบสิงห์ ขนาดกว้าง ๑๑ ฟุต ๖ นิ้ว ยาว ๕๕ ฟุต เครื่องยนต์ ๘๐ แรงม้า มีบนหัวเรือกระบอก ๑ ท้ายเรือกระบอก ๑

๓ เรือบำรุงสาสนา ขนาดยาว ๔๐ ฟุต กว้าง ๘ ฟุต ๒ นิ้ว เครื่องยนต์ ๔๕ แรงม้า มีบนหน้าเรือกระบอก ๑

๔ เรืออาสาสูสมร (ลำนี้เป็นเรือกลไฟ) ขนาดยาว ๘๘ ฟุต กว้าง ๑๕ ฟุต มีบนท้ายเรือกระบอก ๑

เรือยนต์เหล่านี้กล่าวมานี้ ยังอยู่ในฐานกำลังทดลอง ไม่ลงแบบแผนแน่นอนทีเดียว

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ทางทะเล

ในเรื่องพงศาวดารครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ปรากฏว่า กองทัพไทยได้เคยยกไปรบพุ่งทางทะเลแต่ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตร

โลกนาถ กล่าวไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร^๑ ว่า “จุลจักราช
 ๘๓๗ ขกญ (พ.ศ. ๑๘๘๘) แต่งทัพให้ไปเอาเมืองมละกา” เพียง
 เท่านั้น แต่ควรสันนิษฐานได้ว่ากองทัพที่ยกไปนั้น คงมีทั้งกองทัพบก
 และกองทัพเรือยกกันไปทางทะเล เพราะเมืองมละกาอยู่ริมทะเลชายแหลม
 มลายูทางด้านตะวันตก ต่อมาปรากฏว่าไชยเรือบทางทะเลในการศึกอีก
 ครั้งหนึ่ง ในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมยกทัพบกทัพเรือลงไปตี
 กรุงกัมพูชา เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๑๖๕ เรือรบปรากฏแต่ในจดหมายเหตุ
 ของชาวต่างประเทศ กล่าวว่ากองทัพเรือที่ยกไปหาใคร่จะไม่ ต่อมา
 อีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาเมื่อขจล พ.ศ. ๒๒๒๘ พระ
 ยานครศรีธรรมราชเป็นขบถ โปรดฯ ให้พระยาสุรสงครามเป็นแม่ทัพยก
 คุมพลหมื่นหนึ่ง พระยาราชวังสรรค์เป็นแม่ทัพเรือคุม “เรือรบ ๓๐๐
 ลำ เรือขเล ๓๐๐ ลำ พลรบพลแวง ๕๐๐๐ ยกไปทางทะเลทัพหนึ่ง ยกไป
 ระดมตีเอาเมืองนครศรีธรรมราช” ใ้กิจประสงค์

ต่อมาปรากฏเรื่องยกกองทัพเรือรบทางทะเลอีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาล
 พระเจ้าท้ายสระ เมื่อขเงาะ พ.ศ. ๒๒๕๔ เหตุด้วยเจ้าเขมรซึ่งราช
 สมัยด้วยกันในกรุงกัมพูชา ฝ่ายหนึ่งซอญักแก้วพาไปอ่อนน้อมต่อญวน
 ขอกองทัพมาช่วยชิงเอากรุงกัมพูชาได้ อีกฝ่ายหนึ่งซอญักเสด็จหนี
 เข้ามากรุงศรีอยุธยา ทูลขอกองทัพไปช่วยตีเอากรุงกัมพูชาคืนมาชน

ไทยตั้งแต่ก่อน พระเจ้าท้ายสระจึงโปรดฯ ให้เกณฑ์กองทัพบกทัพเรือ กองทัพบกมีจำนวนพล ๒๐,๐๐๐ ให้ นักเสด็จเป็นแม่ทัพ ให้พระยาโกษาธิบดี^๑ จีน เป็นแม่ทัพเรือ จำนวนพล ๓๐,๐๐๐ มี “เรือรบ ๓๐๐ เคียว พร้อมด้วยพลแจวและเครื่องสรรพาวุธต่าง ๆ” กองทัพเรือไทย ยกไปครั้งนั้นได้รบกับกองทัพเรือของญวนที่ปากน้ำเมืองสมุทรปราการ (เรียกกันเป็นสามัญเคยกันว่า เมืองสาเกตนคร) แต่กองทัพไทยแพ้กลับมา เพราะพระยาโกษาธิบดีจีนฉลาด ต้องถูกปรับให้ใช้เรือและเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ของหลวงซึ่งเสียไปในครั้งนั้น การสงครามซึ่งไทยใช้เรือรบทางทะเลในสมัยเมืองกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมีปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดาร ๓ ครั้งก็แสดงมา

ถึงสมัยเมืองกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ในเรื่องพงศาวดารก็ปรากฏว่าทำสงครามด้วยไชยเรือรบทะเลหลายครั้ง เริ่มต้นแต่พระยาตาก (สิน) ลงไปตั้งทัพเป็นใหญ่อยู่ณเมืองจันทบุรี เมื่อรวบรวมกำลังได้มากแล้ว ต่อเรือรบขึ้น ๓๐๐ ลำเศษ ยกกองทัพเรือขึ้นเข้ามาเมื่อเดือน ๓๑ ขุญ พ.ศ. ๒๓๓๐ มาตีไคเมืองธนบุรี และพระนครศรีอยุธยาคืนจากพม่า แล้วลงมาตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี พยายามรวบรวมราชอาณาจักร

๑ เห็นว่าจะมีข้าราชการไทยเป็นแม่ทัพ แต่ไม่ปรากฏชื่อในหนังสือพระราชพงศาวดาร

๒ ที่เรียกว่าพระยาโกษาธิบดีจีน จะหมายความว่าซื้อเงินหรือว่าเป็นเงินก็อาจจะเป็นได้ทั้ง ๒ อย่าง ,

๓ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม ๒ หน้า ๒๐๐

สยามประเทศให้ คั้นคังตั้งแต่ก่อน ในการที่พระเจ้ากรุงธนบุรีทำสงคราม
รวบรวมราชอาณาจักรในสมัยนั้น ปรากฏว่าเสด็จโดยกระบวนทัพเรือ
รบบทางทะเลตาม กองทัพยกลงไปที่เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเดือน ๘
๔ บลัญ พ.ศ. ๒๓๑๒ ครั้งหนึ่ง ได้เมืองนครศรีธรรมราชตามพระราช
ประสงค์ ต่อมาถึงบเงาะ พ.ศ. ๒๓๑๔ เสด็จโดยกระบวนทัพเรือทาง
ทะเลตามทัพยกลงไปที่กรุงกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง.

ถึงสมัยเมื่อกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ
มะเสง พ.ศ. ๒๓๒๘ คราวศึกพม่ายกทัพใหญ่มาตีเมืองไทยทุกทางนั้น
ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ๑ ให้กรมพระ
ราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จโดยกองทัพเรือตาม กองทัพยก ลงไป ตี
เมืองนครศรีธรรมราชได้ คั้นจากพม่า แล้วเลยลงไปตีได้เมืองปัตตานี
ด้วย ต่อมาเมื่อมะแม พ.ศ. ๒๓๓๐ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอด
ฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชดำริห์จะตีเมืองพม่าโดยแทนข้าง ไปรบ ๑ ให้
กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จลงไปตั้งต่อเรือรบที่ เมือง กระบุรี
แล้วส่วนพระองค์เสด็จยกกองทัพไป ให้กรมพระราชวังบวร ๑ ยกกอง
ทัพเรือขึ้นไปยังเมืองทวาย ซึ่งเขาเป็นที่มั่นในครั้งนั้น กองทัพเรือ
ไทยได้รบกับกองทัพเรือพม่าหลายครั้ง.

ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ ได้ข่าวว่าพม่าจะยก
กองทัพมาตีเมืองไทยอีก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ไปรต ๑ ให้เตรียมการที่จะต่อสู้พม่า ให้พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่น
 เจริญภูวคินทร (คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) เสด็จยก
 กองทัพยกไปตั้งรักษาเมืองกาญจนบุรีขัดตาทัพพม่าที่จะยกมาทางด่าน
 พระเจ็ยสามองค์ทางหนึ่ง ไปรต ๑ ให้พระเจ้าอภัยยาเธอ กรมหมื่น
 ศักดิ์พิลเสพ คุณกองทัพบกไปตั้งที่เมืองเพ็ชรบุรีขัดตาทัพพม่าที่จะยกมา
 ทางด่านคิงชรทัพ ๑ ให้พระยากลาโหมราชเสนา คุณกองทัพลงไป
 รักษาเมืองกลางทัพ ๑ และครั้งนั้นระแวงว่าเจ้าพระยาไทร (ประจักษ์) จะ
 เอาใจออกหากไปเข้ากับพม่า และจะเป็นชบถขึ้นในเวลาเมื่อพม่ายกกอง
 ทัพมา จึงไปรต ๑ ให้เจ้าพระยานคร ๑ (น้อย) เตรียมกองทัพบกไว้
 ที่เมืองนคร ๑ อีกทัพ ๑ และให้ตั้งกองต่อเรือรบที่เมืองสตูล เป็นกอง
 ทัพเรือของเมืองนครศรีธรรมราชอีกทัพ ๑ ครั้นศึกพม่าเลิกไปไม่ยกมา
 พวกกรมการเมืองไทรฟ้องกล่าวโทษเจ้าพระยาไทร ว่าเอาใจไปเผื่อ
 แฉ่แก่พม่าจริง จึงไปรต ๑ ให้เจ้าพระยานคร ๑ ยกกองทัพบกทัพ
 เรือลงไปตีไทรเมืองไทรบุรี ทั้งไทยเป็นเจ้าเมืองปกครองแต่บัดนั้นมา การ
 คึกคราวนั้นนับว่าได้ใช้เรือรบทางทะเลอีกคราว ๑

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๔ พวกแขกเมืองไทร
 เป็นชบถขึ้น แขกเมืองปัตตานีก็พลอยเป็นชบถขึ้นด้วย ไปรต ๑ ให้
 กองทัพกรุงเทพ ๑ เป็นกองทัพน้อย ๆ ยกลงไป ๔ กอง ช่วยเจ้า
 พระยานคร ๑ และพระยาสงขลาปราบปรามแขกมลายู แต่จะยกไป

เป็นทัพยกหรือทัพเรือหาปรากฏไม่ ปรากฏแต่ว่าไปทำการไม่สำเร็จ
 ถึงบมระโรง พ. ศ. ๒๓๗๕ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัวจึงโปรดฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง ที่สมุหพระกลาโหม (คือ
 สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) เป็นแม่ทัพใหญ่ ยกกองทัพเรือ
 ลงไปบัญชาการ แต่เมื่อลงไปถึงนั้นเจ้าพระยานครฯ ปรายปรามขยด
 ทางเมืองไทรบุรีรายคายแล้ว ได้ใช้เรือรบแต่ในการปรายปรามพวกขยด
 ที่เมืองปัตตานี

ต่อมาถึงบมระสง พ. ศ. ๒๓๗๖ ไทยเกิดรบขึ้นกับญวน พระ
 บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชา
 เป็นแม่ทัพยก ให้เจ้าพระยาพระคลัง ที่สมุหพระกลาโหมเป็นแม่ทัพ
 เรือ ยกกลงไปตีเมืองไซ่ง่อน กองทัพเรือก็ยกลงไปครั้งนั้น ตีได้เมือง
 ไกก แต่ทำการต่อไปหาสำเร็จไม่ ชักสเบียงอาหารต้องถอยกลับมา
 ครั้งนั้นญวนกับไทยเป็นข้าศึกกันต่อมาอีกหลาย

แดนเขมรเป็นพน ถึงบมระลุ พ. ศ. ๒๓๗๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริที่จะกันเมืองเขมรให้ขาดจากอำนาจ
 ญวน โปรดฯ ให้ตั้งกองทัพเรือ ให้มีนไวยวรรณ ช่าง (คือสมเด็จ
 เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์)คุมกองหน้า ให้สมเด็จพะเจ้าน้อง
 ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว) คุมกองหลวง ยกลงไปหมายจะทำลายคลองชักทางเค็รเรือ
 ของญวนในระหว่างทะเลใหญ่กับทะเลสาบ ตัดทางคมนาคมของข้าศึก

เสีย แต่กองทัพเรือที่ยกลงไปครั้งนั้นทำการหาสำเร็จไม่ เรื่องการใช้เรือรบไทยสำหรับทางทะเลทำสงครามมีปรากฏในพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ดังพรรณามา

รูปร่างเรือรบไทยแต่โบราณ ส่วนเรือรบซึ่งสำหรับใช้ทางแม่น้ำ ยังมีเรือแซ เรือเอกไชย เรือศิระสัตว แลเรือกราบ ซึ่งสำหรับแห่งกระบวนเสด็จก็ปรากฏเป็นตัวอย่างอยู่ แต่ส่วนเรือรบซึ่งสำหรับใช้ทางทะเลนั้นสูญเสียหมดแล้วหาตัวอย่างเหลืออยู่ไม่ มีแต่คำพรรณนาบอกลักษณะไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร ตอนพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราช พรรณว่าด้วยเรือพระที่นั่ง ว่า “จึงเสด็จทรงเรือพระที่นั่งสุวรรณพิไชยนาว่าท้ายรถ ยาว ๓๓ วา ปากกว้าง ๓ วาเศษ พลกรรเชียง ๒๘ คน” ทั้งนี้แห่งหนึ่ง ที่พรรณาชัดเจนกว่านั้นมิได้ ในกลอนนิราศพระราชนิพนธ์กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทว่าด้วยเรือพระที่นั่งครุฑ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯ ให้ทำใหม่ยังมีบันทึกทรงเอง พระราชทานให้พระองค์ทรงเป็นเรือพระที่นั่งไปในคราวเมื่อจะไปตีเมืองพม่า มีอยู่อีกแห่งหนึ่งว่า ๑ ที่นั่งครุฑทอดก่าเตรียมเสด็จ ดังจะเห็นภามาศคุดาฮักจับพระยานาคินทรีขึ้นรวบรัด สองหัดถัดของพิไชยยุทธลงยันต์ลายทองคำหริ่งหลวง เก่นคองเป็นรูปวายยุบตรจารงคร่ำไล่ช่องสองข้างครุฑ ฝรั่งคอยเตรียมชุดจะรุกบน

นายสมอเตรียมสมอประจำวัน
 สร้างเตรียมคัลไบชยบย
 ไล่เสือบัสตแซนสัน
 หมวกบักยอกบักวับแว
 ยอกเสารายจงรวปลิวสัค
 จำรัสแสงแกงลวนำฟงพอ
 ทิ้งท้ายรวรภูทิวสตรโดง
 สองข้างท้ายลายเครือเจือสุวรรณ
 พระแสงขนลั่นงหักทองขวาง
 แฝกสองรางสันคอลาย
 ช่องเกลท้งท้ายบานปัก
 บมลม้ายคล้ายสัตรีเป็นทีเมียง
 จิงเสเบือนพิศกรายสธาคเรียบ
 รายแคมสองข้างลำประจำของ
 ระวังหน้าคอยรักษาดอถ้อง
 เห็นเรือมากกลวิสมอจะเกาะพะ
 ทิ้งท้ายหน้าไล่เสือบแกงแซนเขี้ยว
 กางเกงยกทอไหมเป็นลายรว
 ทิ้งกรายต่งเสด็จขึ้นเรือใหญ่
 ชาวมหาดซังตามเสด็จลง

พนังการคล้องแคล้วไม่ชักขึ้น
 พลแนวเร่งวันประจำแนว
 โหมคคันชลียคู่เป็นสองแถว
 กางเกงแล้วค้วยแพรส่วยทอ
 พระพายพัดแลละลิวเป็นทิวหนอ
 จงรบชักหว่างสมอเป็นคู่กัน
 เป็นจรรโลงแล้วโคกให้เสียมกระสัน
 วายผันรบยักจรัราย
 มีหลายอย่างชุกครวาคันเหลียมหลาย
 ทองปราชลายหอกรายเรียง
 เป็นรูปวิจิตรเยี่ยมพิศทรแทยทักเกียง
 ถวิลเวียงญามาเมินให้เร่งครอง
 คุระเขียบช้องขมเป็นแถวถ้อง
 กระสันสองนิ้วกชาคิปากพระ
 นายท้ายเคื่อนร้องอยู่เอะอะ
 คอยทอคประทะทำถูกข้อยเป็นทิว
 คุแรงเร็ววสุมหมวกเกาโจว
 กังจะลิวเข้าวนให้ชวนทรง
 สติดยในบัลลังก์ท้ายสูงระหง
 ก็แต่งกายประจงประภวกกัน

ล้วนแต่ได้เลือกเข้ามาขายแคง
 เชิญเครื่องตามตำแหน่งที่แบ่งขึ้น
 ทั้งโอรสยศที่เปรมโปรก
 จำเนียรองค่างามทรงงานพิศตร
 ทางทอดกัศนาเรือข้ามบาท
 พร้อมเสร็จที่จะข้ามชลอรร
 ลมลงธงปลิวสัสลย
 แสศขาวประจำลามีให้แคลง

เป็นริ้วแบ่งขลิบครุยคลุมสัน
 ข้างในกลั่นล้วนสูงคึกทรงลักษณะ
 ปราโมทย์ที่ได้โดยบรรเทิงหนัก
 สมศักดิ์สมศรีฉวีวร
 แต่ละลำอาจหาญสมร
 พลากรสวมเสื้อให้หมวกแคง
 เหลืองเขียวแคงจับริ้วแสง
 จักแรงเป็นระเบียบตำแหน่งกอง.

พิเคราะห์ที่ตามลักษณะเรือพระที่นั่งและตามความที่กล่าวถึงเรือรบ
 ซึ่งได้แสดงมาข้างต้นก่อน นั้นเห็นว่าเรือรบไทยซึ่งสำหรับใช้ทาง
 ทเลแต่โบราณ คงเป็นเรือชนากยาวราว ๑๐ วา ปากกว้างราว ๓ วา
 มีทั้งเสาใบและกรรเชียงหรือแจวด้วย ยืนใหญ่เห็นจะวางรายแควมและ
 หิวเรือ ข้างท้ายเรือเป็นเก๋งที่อยู่ของนายเรือ

เรือรบครั้งกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาเสียเมื่อครั้งเสียกรุง ฯ ทั้ง
 กล่าวมาแล้ว มาถึงครั้งกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ต้องต่อ
 ใหม่ เรือที่ต่อในชั้นที่กล่าวนั้น น่าจะต่อแต่พอใช้ได้ ไม่เป็นของ
 มั่นคงถาวร เพราะฉะนั้นจึงปรากฏในจดหมายเหตุว่าเมื่อเกิดรบขึ้นกับ
 ญวนในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด ฯ
 ให้เจ้าพระยาบวร ฯ (น้อย) คิดแบบอย่างเรือรบขึ้นใหม่ เจ้าพระยา

นคร ฯ คิดต่อเป็นเรือกำปั่นแปลงขนาดยาว ๓๓ วา กว้าง ๘ ศอกคืบ
หัวเป็นเรือปากปลา ท้ายเป็นกำปั่น มีหลักแจวรายตลอดลำทั้งสอง
แฉก สำหรับแจวในแม่น้ำลำคลอง และมีเสาใบสำหรับแล่นใบใน
ทะเลด้วย เมื่อคิดแบบอย่างตกลงแล้ว โปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ
ต่อเรือกำปั่นแปลงลำแรกที่บ้านหน้าวัดมหาธาตุ ต่อสำเร็จแล้วถวายทอด
พระเนตร ก็โปรด พระราชทานชื่อว่า เรือมหาพิไชยฤกษ์ เขาเป็น
ตัวอย่างเกณฑ์ขอแรงข้าราชการผู้ใหญ่ และเจ้าภานายอากรให้ช่วย
ต่อขึ้นอีก ๓๐ ลำ พระราชทานเงินช่วยลำละ ๒,๕๐๐ บาท ครั้นต่อ
เสร็จแล้วพระราชทานชื่อเรือ ดังนี้

เรือมหาพิไชยฤกษ์ (เรือตัวอย่าง)

- ๑ เรือไชยเฉลิมกร
- ๒ เรือบำรุงศาสนา
- ๓ เรืออาสาสุธรรม
- ๔ เรือขจรไชย
- ๕ เรือเล่นเลียบ
- ๖ เรือออกมณฑล
- ๗ เรือชนะชิงไชย
- ๘ เรือประไลยช้างศึก
- ๙ เรือพิภพเกษตร

- ๑๐ เริ่ทลวงกลางรณ
- ๑๑ เริ่ประณโหมทัพ
- ๑๒ เริ่จับโหมทมิฬ
- ๑๓ เริ่บินอรณพ
- ๑๔ เริ่ทลบล่องกลัน
- ๑๕ เริ่ฝนชลเชียว
- ๑๖ เริ่เทยวอตก
- ๑๗ เริ่กระหนกาม
- ๑๘ เริ่ทรามคณอง
- ๑๙ เริ่ผของสมท
- ๒๐ เริ่ประทญูเมืองพาล
- ๒๑ เริ่ร่าขานปรบัก
- ๒๒ เริ่จกรอมเรนทร
- ๒๓ เริ่ทระเวนวาร
- ๒๔ เริ่ทระเพชฌนาฏ
- ๒๕ เริ่พรหมาศทรนาราย
- ๒๖ เริ่ลลยชายเข้าเมือง
- ๒๗ เริ่กระเคืองบุญฤทธิ
- ๒๘ เริ่พานิชภิเษก
- ๒๙ เริ่เฉกเทพศาสรรค์
- ๓๐ เริ่มหันตมงค

เรือกำปั่นแปลงเหล่านี้นโปเรศ ๗ ให้ปลุกโรงเก็บรักษาไว้ที่คลอง
บางกอกใหญ่ การต่อเรือรบสำหรับใช้ทางทะเลอย่างเก่าสิ้นเรื่องเพียง
ต่อเรือกำปั่นแปลงที่กล่าวมา ต่อแต่นั้นไปก็แปลงเป็นเรือกำปั่นอย่างฝรั่ง.

เรื่องต่อเรือกำปั่นอย่างฝรั่งในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ปรากฏว่า
ชั้นเดิมมีพวกฝรั่งต่างประเทศ (ดูเหมือนจะเป็นโปรตุเกส) เข้ามา
ขออนุญาตต่อเรือกำปั่นใบสำหรับการค้าขายที่ในกรุงเทพ ๗ นั้น มีสัก
คราวหนึ่งหรือสองคราว เพราะเห็นว่ามิใช่ด้วยบุญ ช่อไกรคาญ
แต่เรือค้าขายของไทยยังใช้เรือลำเกาญน มีแต่เรือกำปั่นของหลวง
ในรัชกาลที่ ๒ สำหรับไปค้าขายทางเมืองสิงคโปร์และเมืองหมากัว ๒ ลำ
ชื่อว่า เรือมาลาพระนคร ลำหนึ่ง เรือเหราข้ามสมุทร ลำหนึ่ง จะเป็น
เรือต่อในเมืองนี้ หรือซื้อมาจากต่างประเทศหาปรากฏไม่ เริ่มที่ไทย
จะใช้เรือกำปั่นอย่างฝรั่งแทนเรือรบทางทะเลอย่างโบราณ และแทนเรือ
ลำเกาญนที่ค้าขาย เกิดขึ้นด้วยความคิดและความพยายามของสมเด็จ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แต่เมื่อยังเป็นทลวงนายสิทธิ์อยู่ใน
รัชกาลที่ ๓ มีคำเล่ากันว่า แรกเมื่อมีพวกมิชชันนารีอเมริกันเข้า
มาตั้งสั่งสอนศาสนา และสอนวิชาการแก่ชาวประเทศนี้ในรัชกาลที่ ๓ นั้น
มีผู้เห็นประโยชน์และได้พยายามเรียนความรู้ต่าง ๆ จากพวกมิชชันนารี
อเมริกัน คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๗ พระบาท
ยังทรงผนวชอยู่ ทรงศึกษาในทางภาษาฝรั่งเศสพระองค์ ๑ พระบาท

สมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศ
รังสรรค์ ทรงศึกษาวิชาทหารอย่างฝรั่งพระองค์ ๑ กรมหลวงวงศา
ธิราชสนิท เมื่อยังเป็นกรมหมื่นวงศาสนิท ทรงศึกษาวิชาแพทย์
อย่างฝรั่งพระองค์ ๑ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ศึกษาวิชา
ต่อเรือกำปั่นองค์ ๑ นายโหมค อมาตยกุล ศึกษาวิชาแยกธาตุและ
วิชาเครื่องจักรคน ๑

ในสมัยเมื่อไทยเกิดเป็นข้าศึกกับญวนเมื่อรัชกาลที่ ๓ พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกรงว่าญวนจะยกกองทัพเรือ
ขึ้นมาขุดกรรพพระราชอาณาเขตร้าง จึงโปรดฯ ให้สร้างป้อมปราการ
ตามหัวเมืองชายทะเล และให้ต่อเรือรบกำปั่นแปลงขึ้นตั้งกล่าวมาแล้ว
สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ เมื่อยังเป็นท้าวพระยาพระคลัง
ไต่ว่าทั้งกระลาโหมแลกรมท่า ต้องเป็นเจ้าหน้าที่ลงไปสร้างป้อม
ปราการที่เมืองจันทบุรี ครั้นนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
เมื่อยังเป็นท้าวหลวงนายสิทธิ์ ลงไปช่วยราชการบิดาที่เมืองจันทบุรี
ได้ ไปตั้งโรงต่อเรือกำปั่นไปตามแบบฝรั่งขึ้น ๒ ลำ สมเด็จพระเจ้าพระยา
บรมมหาประยุรวงศ์ส่งเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทอดพระเนตรก็โปรดฯ พระราชทานชื่อว่าเรือเทพโกสินทรลำ ๑ เรือ
ระบิลบัวแก้วลำ ๑ แล้วมีรับสั่งให้ต่อเพิ่มเติมขึ้นอีก ๓๐ ลำ พระราชทาน
ชื่อนี้

๑ เรือแกล้วกลางสมุทร

๒ เรือพุทธอำนาจ

๓ เรือราชฤทธิ

๔ เรือวิทยาคม

๕ เรืออุดมเดช

๖ เรือเวทชะงัก

๗ เรือวิฆเนศวร

๘ เรือสยามภพ

๙ เรือรบสมุทร

๑๐ เรือศกสาคร

เรือกำปั่นใบซึ่งอยู่ในคราวนี้ ได้ใช้เป็นเรือรบในคราวเมื่อไปรบ ๑
ให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
มหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเป็นท้าวหน้าไวยวรนาถยกออกไปตีเมืองญวน.

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปรบ ๑
ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยา
ศรีสุริยวงศ์ เป็นแม่กองต่อเรือกำปั่นหลวงต่อมาจนตลอดรัชกาล ได้
ต่อเรือรบกำปั่นใบอย่างเช่นต่อเมื่อรัชกาลที่ ๓ ขึ้นอีก ๔ ลำ คือ

๑ เรือรบชัย

๒ เรือโผนแผ่นทะเล

(ชื่อเรือ ๒ ลำนี้พระวาทานชื่อต่อเรือรบสมุทร, ศกสาคร ซึ่งต่อ
เมื่อในรัชกาลที่ ๓)

๓ เวิร์รันทโกสินทร (ต่อแทนเรือเทพโกสินทร รัชกาลที่ ๓ ซึ่งผู้ซำruk)

๔ เรือราชวังสฤษดิ์ (ต่อแทนเรือราชฤทธิ รัชกาลที่ ๓ ซึ่งผู้ซำruk)

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์คิกต่อเรือขึ้นขึ้นใหม่อย่างหนึ่ง & ลำ เรียกว่า “ กนิโชต ” ตามแบบฝรั่ง (เข้าใจว่าเป็นรูปเรือขขนาดใหญ่มากกระเชียง วางบนใหญ่ที่หัวเรือลำละกระบอก ซึ่งอยู่มาจนรัชกาลที่ ๕ พระราชทานชื่อดังนี้

๑ เรือปราบหมู่ปรักษ์

๒ เรือหาญหักศัตร

๓ เรือต่อสู้ไฟวรรณ

๔ เรือประจักษ์จานก

เรือรบที่ต่อเป็นเรือใบในรัชกาลที่ ๔ หมดเพียงนี้ ต่อขึ้นไปเริ่มทำเป็นเรือกลไฟ

เรื่องต่อเรือกลไฟในประเทศนี้ มีปรากฏในจดหมายเหตุของพวกมิชชันนารีอเมริกัน กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อยังเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ได้หมอบันตเลเป็นผู้ช่วย ทรงพยายามทำหม้อและเครื่องจักรต่อเรือกลไฟขึ้นได้ลำ ๑ เมื่อรัชกาลที่ ๓ แต่ว่าเป็นเรือเล่นพอเล่นได้ จะใช้การหาได้ไม่ ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ

ให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์สั่งเครื่องจักรกลไฟมาแต่เมือง
อังกฤษ มาต่อตัวเรือขึ้นในกรุงเทพฯ ๑ เมื่อยเกาะ พ.ศ. ๒๓๙๘ เป็น
เรือจักรข้าง ยาว ๗๕ ฟุต พระราชทานชื่อว่า เรือสยามอรุณพล นับ
เป็นเรือกลไฟลำแรกซึ่งมีขึ้นในประเทศนี้ แต่นั่นก็เล็กต่อเรือใบ ต่อ
แต่เรือกลไฟสืบมา เป็นเรือรบ ๖ ลำ คือ

๑ เรือศรีอยุธยาเดช จักรท้าย ยาว ๒๐๐ ฟุต กว้าง ๒๗ ฟุต
มีปืน ๘ กระบอก ต่อเมื่อมีพระเมัย พ.ศ. ๒๔๐๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า
Ayudian Power

๒ เรือมหาพิไชยเทพจักรท้าย ยาว ๑๒๐ ฟุต กว้าง ๓๘ ฟุต
มีปืน ๗ กระบอก ต่อเมื่อมีพระเมัย พ.ศ. ๒๔๐๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า
Illustrious Conquerer

๓ เรือราญรูกไพร่ จักรท้าย ยาว ๑๘๐ ฟุต กว้าง ๒๘ ฟุต
มีปืน ๘ กระบอก ต่อเมื่อมีพระเมัย พ.ศ. ๒๔๐๒ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า
Enemy Chaser

๔ เรือสงครามครวชิต จักรท้าย ยาว ๑๐๐ ฟุต กว้าง ๒๑ ฟุต
มีปืน ๒ กระบอก ต่อเมื่อมีพระเมัย พ.ศ. ๒๔๐๔ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า
Warlike

๕ เรือศึกกลีธาวุธ ต่อด้วยเรือสงครามครวชิต แต่กว้างกว่า
ฟุต ๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Success in Arms

๖ เรือขยคโยชนยา เรือรบวังหน้า จักรท้าย ยาว ๑๕๐ ฟุต

กว้าง ๒๘ ฟุต มีบัน ๖ กระบอก ต่อเมือบกุญ พ.ศ. ๒๔๐๖ เรียกชื่อ
ภาษาอังกฤษว่า Impregnable

ถึงตอนปลายรัชกาลที่ ๔ เมือบะโรง พ.ศ. ๒๔๓๐ สมเด็จพระเจ้า
พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คิดต่อเรือรบขึ้นอีกลำหนึ่ง อย่างเรียกว่า
เรือโคเวต ใหญ่กว่าบรรดาเรือรบที่ได้ต่อมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อว่า เรือสยามประเสริฐ เรือรบ
ต่อในรัชกาลที่ ๔ หมกจำนวนเพียงเท่านั้น

ถึงรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้เป็นผู้สำเร็จ
ราชการแผ่นดินในระหว่างเวลาเมื่อพระชันษาพระบาทสมเด็จพระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ครบ ๒๐ ปี ตั้งแต่เมือบะโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ จนบรรดา
พ.ศ. ๒๔๓๖ แต่ท่านไม่ทรงเห็นว่าเรือการต่อเรือกำปั่นด้วยยังมีไว้รักษาอยู่
จึงย้ายที่ต่อเรือเข้าไปตั้งที่ริมคลองขนอนตรงหน้าวัดทองนพคุณรามข้าม ให้
ใกล้จวนที่ท่านอยู่ใกล้มาคือการวางรายขึ้น เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร
บุนนาค) บุตรของท่านซึ่งเอาใจใส่ในเรื่องการเรือกำปั่นตามบิดาได้เป็น
ผู้ช่วยและเป็นกบฏกับเรือพระที่นั่งเมื่อเป็นางวางมหาดเล็ก ในรัชกาลที่ ๔
มาถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาฯ ที่สมทพระกลาโหม ก็
ยังเป็นผู้ช่วยสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ในเรื่องการต่อเรือกำปั่นต่อมา

เรือกำปั่นรบซึ่งสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ จัดสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ คือ
๓ เรือพิฆัยมรณยธร เรือลำนี้เป็นเรือเหล็กต่อที่สกลนคร
ประเทศอังกฤษ ได้ยินว่าเค็มรัฐบาลประเทศหนึ่งในอเมริกาได้ว่าให้ต่อ

แล้วเกิดแย่งแย่งไม่รับข้อ ผู้ต้องบอกขายมายังประเทศนั้นเหตุด้วย
เป็นเรือนกันน้ำคน เข้าใจว่าโคตกลองรับข้อกันน้ำในรัชกาลที่ ๔ แต่ได้
เล่นออกมาถึงกรุงเทพ ฯ ต่อในรัชกาลที่ ๕ ได้มีชื่อเรือ Lotus
พระราชทานนามว่าเรือพิทยัมรณยุทธ ต่อชื่อเรือสยามประสิทธิ์มภ์ เรือ
พิทยัมรณยุทธขึ้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรง
เป็นเรือพระที่นั่งเมื่อเสด็จไปประพาศเมืองสิงคโปร์และทะเลเวียดนาม

๒ เรือวรรัตนพิไชย เป็นเรือไม้ จักรข้าง ๒ ปล่อง ได้ยินว่า
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต่อขึ้นในยุคเดียวกับกับเรือ
พระที่นั่งอรรคราชวรเดชทางวังหลวง แต่ทำเป็นเรือรบค้างอยู่ท่าหน้า
แล้วไม่ ถึงรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ให้กรมพระราชวังบวรสถาน
มงคลทรงต่อ ๆ มาจนสำเร็จ แต่ใช้เพียงเป็นเรือพระที่นั่งกรมพระราชวัง
บวร ฯ เรือลำนี้เมื่อกรมพระราชวังบวร ฯ ทิวงศด ตกมาเป็นเรือวังหลวง
แก้ไขเป็นเรือพระที่นั่งรอง เรียกชื่อว่าเรืออรรคราชนครรัตนานัน แทนเรือ
อรรคราชนครรัตนานันลำเก่า ซึ่งเดิมเปื้อนเรือไปเปลี่ยนที่ ๓ ถวายพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓ เรือมรรณวลิตสวัสดิ์ เป็นเรือไม้ จักรท้าย สมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวฯ ต่อขึ้นในกรุงเทพ ฯ (เรือกลไฟที่ต่อมาแต่ก่อนใช้แต่เครื่องจักร
ชนิดไอลิเปรชเชอร์ เรือลำนี้แรกทิดไคร่งจักรอย่างคอมปานีมาต่อ
เรือไทย) สำเร็จเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๔๑๖ เป็นยททำพระราชพิธีบรมราชา

ภิเชกครั้งที่ ๒ จึงพระราชทานนามว่า “มูรธาวิเศสวสตี” เรียกชื่อ
ภาษาอังกฤษว่า Coronation เป็นเรือรบลำแรกซึ่งต่อในรัชกาลที่ ๕
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นเรือพระที่นั่ง ออก
จากกรุงเทพฯ ไปจนปากน้ำแม่กลอง เมื่อคราวเสด็จประพาสแม่น้ำน้อย
เมืองกาญจนบุรีครั้งแรก

๔ เรือหาญหิกลัศฺฏ เป็นเรือรบอย่างเรียกกันว่าเรือข้อม เพราะทำ
รูปข้อมข้างหัวเรือ ตั้งบนอามสตรองขนาดใหญ่ขอกหนึ่ง แลตั้งบนขนาด
ข้อมข้างท้ายขอกหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้เคยเรืออังกฤษมาต่อขึ้น
เป็นเรือไม้ เอาชื่อเรือกันโยตครั้งแรกในรัชกาลที่ ๔ มาใช้

๕ เรือคอสตีไฟรอน คือเป็นคู่กับเรือหาญหิกลัศฺฏ และเอาชื่อเรือ
กันโยตครั้งแรกในรัชกาลที่ ๔ มาใช้เช่นกัน

เรือรบที่สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ต่อหมกจำนวนเพียงที่กล่าวมา เพราะ
เรือรบซึ่งสร้างจนเต็มไปเปลี่ยนเป็นใช้เรือเหล็ก จึงสั่งมาแต่ต่าง
ประเทศทั้งนั้น

๖ เรือพระที่นั่งเวสาลี เป็นลำก่อนในประเทศอังกฤษเดิมตั้งใจ
ให้เป็นเรือขอต ครั้นมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ จึงได้เอาบน
อามสตรองลงทั้งรายแคมใช้เป็นเรือรบด้วย

๗ เรือมกุฎราชกุมาร เป็นลำต่อที่เมืองฮ่องกง ยาว ๕๕.๖๖ เมตร
กว้าง ๗.๑๗ เมตร ตั้งบนใหญ่ ๖ กระบอก กำลังเร็ว ๑๑ นอต ระวัง
น้ำหนัก ๖๐๘.๖ ตัน เคยต่อสำหรับรัฐบาลสะเปน แต่เกิดเกยงแย่ง

ไม่ตกลงกันด้วยเหตุอันหนึ่ง ประจวบเวลาสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยา
ภาณุพันธุวงศ์วรเดช เสด็จไปประเทศญี่ปุ่นกลับมาถึงเมืองฮ่องกง
ทรงทราบแจ้งเหตุการณ์มา มาถึงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓

๘ เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่ ๑) ไปรบ ฯ ให้กรมพระดำรง
ราชานุภาพ เมื่อยังเป็นกรมหมื่น กับพระยาชลยุทธโยธินทร (เคอ
วิชลิ) ว่าให้ทอดทิ้งประเทศอังกฤษเมื่อเกาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นเรือชนิด
ครุเซอร์ ยาว ๘๘.๖๓ เมตร กว้าง ๑๒.๑๘ เมตร มียัน ๑๒ กระบอก
ความเร็ว ๑๒ น็อต น้ำหนัก ๒๖๐๐ ตัน ทำห้องที่ประทับเป็นเรือพระที่นั่ง
ใต้ท้าย แล่นออกมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ใช้ไป
เรือพระที่นั่งตลอดมาจนในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้า
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปคราวแรกก็ทรงเรือพระที่นั่งมหาจักรี
ไปจนยุโรป.

๙ เรือฟาลังทวีย เรือรบตอกเมืองฮ่องกงเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๔๓
ยาว ๕๒.๔๖ เมตร กว้าง ๗.๐๒ เมตร มียัน ๖ กระบอก ความเร็ว
๓๐ น็อต น้ำหนัก ๕๐๗ ตัน

๑๐ เรือสุครีพครองเมือง เรือรบยาว ๕๒.๔๖ เมตร กว้าง ๗.๐๒
เมตร มียัน ๖ กระบอก น้ำหนัก ๕๐๗ ตัน, ความเร็ว ๓๐ น็อต ทอด
เมืองฮ่องกงเป็นคู่กับเรือฟาลังทวีย เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๔๔ ชื่อเรือ
๒ ลำนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานตาม
ชื่อเรือรบสำหรับกระบวนเสด็จแต่โบราณ ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่าชื่อ
เพราะ ควรจะเอามาใช้สำหรับเรือรบอย่างใหม่ ก็ก่อกำหนดชื่อใหม่

๑๑ เรือมูรชาวลิทัวเนีย (ลำที่ ๒) ต่อที่เมืองช่องกงเมอชจ
 พ.ศ. ๒๔๕๑ ยาว ๔๗.๘๘ เมตร กว้าง ๗.๐๒ เมตร มีบัน ๕ กระบอก
 น้ำหนัก ๔๔๗.๐๔ ตัน ความเร็ว ๘.๕ น็อต ใช้เชื้อเพลิงมูรชาวลิทัวเนีย
 แทนลำเก่าซึ่งชำรุด

๑๒ เรือราญรุกไฟริ เกมเป็นเรือสำหรับการค้าขาย เจ้าพระยา
 ภาณุวงศ์ ๑ รับซื้อมาแต่ต่างประเทศเอามาแก้ไขเป็นเรือยอต พระ
 ราชทานนามว่า เรือยอลยุทิส ภายหลังตกมาเป็นของหลวง ใช้เป็น
 เรือพระที่นั่งรองอยู่บนเรือมหาจักรีเข้ามาถึง ต่อมาจึงแก้ไขเป็นเรือรบ
 ถึงตอนปลายรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้า ๑ กรมหลวงนคร
 สวรรค์วรพินิต ทรงบัญชาการทหารเรือ และกรมหลวงชุมพรเขต
 อุดมศักดิ์ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารเรือ ทรงคิดจะการ
 สร้างเรือรบเปลี่ยนแบบแผนให้ทันกับความต้องการตามสมัย เมื่อได้รับ
 พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงได้สั่งให้สร้างเรืออย่างเกรส
 ทรอยเออร์ เรียกในภาษาไทยว่า เรือพิฆาต ๒ ลำกับเรือตอร์ปิโด
 ๔ ลำให้ทำที่เมืองยอน เรือที่สร้างชุดนี้ได้มาถึงกรุงเทพฯ ในรัชกาล
 ที่ ๕ บ้าง มาถึงต่อในรัชกาลปัจจุบันบ้าง

๑๓ เรือเสื่อทยานชล เรือพิฆาตรักษาฝั่ง ต่อในประเทศยอน
 ยาว ๗๓.๓๗ เมตร กว้าง ๖.๕๖ เมตร มีบัน ๖ กระบอก มีท่อนตอร์ปิโด
 ๒ ท่อ ความเร็ว ๒๔ น็อต น้ำหนัก ๓๘๓ ตัน มาถึงกรุงเทพฯ เมื่อ
 ประกา พ.ศ. ๒๔๕๓ ซอกทพระราชทานเอาชื่อเรือพิฆาตของโบราณมาใช้

๑๔, ๑๕, ๑๖. เรือตอร์ปิโด ชื่อว่า ที ๑ ที ๒ ที ๓ ค่อที่ประเทศเยอรมนี
ยาว ๔๓.๐๕ เมตร กว้าง ๔.๘๔ เมตร มีปืน ๒ กระบอก มีที่ตอร์ปิโด
๒ ที่ ความเร็ว ๒๐ น็อต น้ำหนัก ๑๐๓.๖ ตัน เหมือนกันทั้ง ๓ ลำ
เข้ามาถึงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ พร้อมกับเรือเสือทยานชล

เรือรบซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลปัจจุบัน คือ

๑ เรือเสือดำรณสินธุ์ เรือพิฆาตรักษาฝั่ง ซึ่งส่งให้คือในประเทศ
เยอรมนี รัชกาลที่ ๕ เข้ามาถึงเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๕๔ ขนาดเล็กกำลัง
อาวุธเท่ากับเรือเสือทยานชล แต่ความเร็วมากกว่า ๓ น็อต

๒ เรือตอร์ปิโด ที ๔ เหมือนกับเรือตอร์ปิโด ที ๓ ลำที่กล่าวมาแล้ว

๓ เรือพระร่วง เป็นเรืออย่างพิฆาตเร็วสมุท สร้างขึ้นเมื่อ

พ.ศ. ๒๔๕๘ ยาว ๘๓.๕๗ เมตร กว้าง ๘.๓๕ เมตร มีปืน ๔ กระบอก
มีที่ตอร์ปิโด ๔ ที่ ระวังหนัก ๓๐๔๖.๔๘ ตัน แรงเครื่องจักรเร็ว
๓๒ น็อต เรือลำนี้สมเด็จราชชนนีสยาม มีเจ้าพระยาอภัยราชา

(หม่อมราชวงศ์ถนัด สัตย์ดี ณ กรุงเพท) เป็นนายก จัดการเรียวยาทุน
ทุลเกล้าฯ ถวายช่วยราชการแผ่นดิน สำหรับสร้างเรือรบ จึงไปรื้อ
ให้นายพลเรือเอก พระเจ้าพี่นางเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์
เสด็จไปหาเรือ ชื่อได้ ในประเทศอังกฤษ กรมหลวงชุมพรฯ กับ
นายทหารเรือไทยยังขับแล่นเรือมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็น
ครั้งแรกที่ไทยได้แล่นเรือมาแต่ยุโรป พระราชทานชื่อว่าเรือพระร่วง

๔ เรือหาญหิรัญ เป็นเรือยนต์อย่างเรือยามฝั่ง ยาว ๑๖.๗๘
 เมตร กว้าง ๓.๓๖ เมตร แรงเครื่องจักรเร็ว ๔๓ ๗ โหนดน้ำหนัก ๘.๓๔ ตัน
 มีท่อนอร์บีโค ๒ ท่อ ต่อในประเทศอังกฤษ ได้มาถึงกรุงเทพ ฯ
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

เรือกำนานเรือรบสำหรับใช้ทางทะเล สิ้นเนื้อความเพียงเท่านี้.

